

MUS-rapportage 2018

Meetnet Urbane Soorten Den Haag en omstreken

Samensteller: Tom Loorij, coördinator Sovon voor de Haagse regio

Vormgeving: Germaine Pasmans

Inhoudsopgave

Paragrafen

1. Respons en tellers	3
2. Resultaten algemeen	4
3. Resultaten per telronde	7
4. Resultaten per PC-gebied	9
5. Resultaten per soortgroep	12
6. Indexen	21

Tabellen

1. Respons deelname MUS-project	3
2a. Totaal aantal waargenomen exemplaren per soort (per PC-gebied)	5
2b. Totaal aantal waargenomen exemplaren per soort (in percentage PC-gebieden)	6
3. Totaal aantal waargenomen exemplaren per telronde 2018	8
4a. Aantal soorten en exemplaren per PC-gebied	10
4b. Aantal vogels en meest getelde soort per PC-gebied, 2018	11
5a. Percentage soortgroepen Den Haag per PC-gebied, 2018	14
5b. Percentage soortgroepen rand(deel)gemeenten per PC-gebied, 2018	15
5c. Percentage soortgroepen totaal	18
6. Indexen van soortgroepen en soorten	22

Bijlagen

Totaal aantal exemplaren per PC-gebied, 2018 (Den Haag Centrum en Haagse Hout)	24
Totaal aantal exemplaren per PC-gebied, 2018 (Den Haag Escamp, Loosduinen en Scheveningen)	25
Totaal aantal exemplaren per PC-gebied, 2018 (Den Haag Leidschenveen/Ypenburg en Segbroek, Wassenaar)	26
Totaal aantal exemplaren per PC-gebied, 2018 (Wassenaar, Voorburg en Rijswijk)	27

MUS-project 2018

Sovon startte i.s.m. Vogelbescherming Nederland in 2007 het MUS-project (Meetnet Urbane Soorten). Het doel was om meer inzicht te krijgen in de ontwikkelingen in de aantallen stadsvogels. In 2010 werd ook in de Haagse regio een begin gemaakt om zoveel mogelijk vogelaars te enthousiasmeren om voor het MUS-project te gaan tellen. En met succes: het aantal getelde postcodegebieden (PC-gebieden) groeide van tien in 2010 tot ca. 60 in de laatste jaren. Dat is maar liefst ca. 75% van alle beschikbare gebieden in de regio (81).

In onderstaand artikel worden de resultaten van het MUS-project in 2018 gepresenteerd en waar mogelijk vergeleken met die uit de eerdere jaren en de landelijke uitkomsten van MUS.

1. Respons en tellers (tabel 1)

In 2018 werden 58 PC-gebieden geteld, één minder dan in 2017. Dat was het netto-resultaat van 8 gebieden die t.o.v. 2017 niet werden geteld en 7 t.o.v. 2017 nieuwe gebieden. Verheugend was dat hierbij twee gebieden waren die nog nooit eerder in de Haagse regio voor MUS zijn geteld. Beide door voor MUS nieuwe tellers. Drie andere nieuwe tellers namen de telling over van iemand die ermee gestopt was. Dat het aantal PC-gebieden dat niet geteld werd zo groot is, komt vooral door dat twee tellers die in 2017 allebei 2 gebieden voor hun rekening hadden genomen er helaas mee stopten.

Het aantal tellers met twee gebieden bedroeg mede hierdoor slechts 4 in 2018. De 58 gebieden hadden dus in totaal 54 verschillende tellers.

Van deze 54 tellers waren er 6 (ca. 11%) geen lid van de Haagse Vogelbescherming (HVB). Opvallend is dat slechts ca. 40% van de 48 HVB-leden op een of andere manier al actief is in de vereniging.

Het percentage vrouwelijke tellers bedroeg ca. 22% (in 2017 24 en niet 76 zoals abusievelijk in het eindrapport stond vermeld).

Verheugend was dat het stadsdeel Segbroek voor het derde opeenvolgende jaar integraal werd geteld. Ook in

Leidschendam en Voorburg werden alle in aanmerking komende PC-gebieden geteld. Stadsdeel Laak heeft voor het eerst geen enkele teller meer in de 5 aanwezige PC-gebieden. Scheveningen is een zorgenkindje geworden waar in slechts drie van de zes PC-gebieden werd geteld. Ook Escamp en Wassenaar kunnen nieuwe tellers goed gebruiken. Veel van de niet getelde gebieden liggen in wijken in sterk verstedelijkt gebied waarvoor het lastig is tellers te motiveren om juist daar te gaan tellen. Dit zijn echter wel juist wijken die voor het MUS-project van groot belang zijn.

Tien personen gaven aan hoge tonen minder te horen. In 2017 waren dat er nog maar vijf. Twee van die tien deden in 2017 niet mee en nu wel. Er is één nieuwe teller met een minder goed gehoor. Bij de anderen is het gehoor kennelijk zo afgenomen dat ze dit nu voor het eerst aangaven.

Door het meerjarig tellen voor MUS wordt steeds meer telervaring opgebouwd. Het aantal tellers met veel ervaring nam daarom licht toe van 27 in 2017 tot 30 in 2018. Vijf gebieden werden geteld door tellers met weinig ervaring. Drie hiervan deden echter voor het eerst met MUS mee.

Tabel 1. Respons deelname MUS-project

	Aantal PC-gebieden								% deelname							
	totaal	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	
Den Haag	58	38	40	44	37	39	34	26	66	69	76	65	68	60	46	
Centrum	11	8	8	9	8	8	5	5	73	73	82	73	73	45	45	
Escamp	13	8	7	8	7	7	7	5	62	54	62	54	54	54	38	
Haagse Hout	7	5	7	6	7	6	5	4	71	100	86	100	86	71	57	
Laak	5	0	1	2	1	1	2	1	0	20	40	20	20	40	20	
Leidschenveen-Ypenburg	6	5	4	4	4	4	4	3	83	67	67	67	67	67	50	
Loosduinen	5	4	3	5	4	5	3	3	80	60	100	80	100	60	60	
Scheveningen	6	3	5	5	4	5	4	1	50	83	83	67	83	67	17	
Segbroek	5	5	5	5	2	3	4	4	100	100	100	40	60	80	80	
Wassenaar	5	3	4	4	3	4	4	3	60	80	80	60	80	80	60	
Leidschendam	5	5	5	5	5	4	4	4	100	100	100	100	80	80	80	
Voorburg	5	5	5	4	5	5	5	5	100	100	80	100	100	100	100	
Rijswijk	8	7	5	6	5	4	4	3	88	63	75	63	50	50	38	
Haagse regio totaal	81	58	59	63	55	56	51	41	72	73	78	68	69	63	51	

In 29 van de 58 gebieden (50%) werd op het maximale aantal van 12 telpunten geteld. Goed was dat de twee tellers die een nieuw PC-gebied gingen tellen dit daar op alle 12 telpunten deden. De andere drie nieuwkomers hielden het aantal telpunten van hun voorganger, hetgeen de vergelijkbaarheid van de tellingen vergroot. Op 81% van de routes bedroeg het aantal telpunten minimaal 10.

2. Resultaten algemeen (tabel 2a en 2b)

In totaal werden er in 2018 20.410 vogels geteld met een gemiddelde van 352 per PC-gebied tegen 372 in 2017. De belangrijkste oorzaak van deze daling is het sterk gedaalde aantal van de meest getelde soort, de kauw van 2539 naar 2041.

In totaal werden er 93 soorten geteld, waarbij zij opgemerkt dat er geen onderscheid meer is gemaakt tussen de ondersoorten van de Canadese gans. Hiervan waren er twee geheel nieuw voor MUS-tellingen in de Haagse regio, de grote zilverreiger en de wielewaal. Zij brengen het totaal ooit in de regio getelde soorten op 133.

Maar er waren ook waarnemingen van slobbeend, oeverzwaluw, grote gele kwikstaart en tapuit, soorten die in slechts één of twee eerdere jaren zijn gezien. Ook bijzonder zijn een 11-tal andere soorten waarvan er maar één exemplaar is gezien. Vrijwel alle 11 zijn opgemerkt door een (zeer) ervaren waarnemer. De teller in Duttendel had zelfs 4 van dergelijke soorten. Voor een aantal hiervan geldt dat het vrijwel de enige waarnemingen hiervan zijn in West-Nederland, zoals kleine plevier, koekoek, gekraagde roodstaart, glanskop, goudvink en appelvink.

Grote zilverreiger

Mandarijneend

Exoten waren in de Haagse regio ook in 2018 met 10 soorten weer sterk vertegenwoordigd ten opzichte van de landelijke totalen in MUS. De drie meest voorkomende exoten, Canadese gans, nijlgans en halsbandparkiet namen samen al 13% van het totaal voor hun rekening. Andere exoten die vrijwel alleen in de Haagse regio werden gezien zijn zwarte zwaan, Indische gans, Carolina-eend en mandarijneend. De dominantie van de kauw als de meest getelde soort, verminderde sterk; het aantal per PC-gebied daalde in 2018 verder naar 35,2 (in 2016 nog 58,7).

Van de landelijke top-10 kwamen de nummers 6 t/m 10 niet in de Haagse top-10 voor. Zij worden vervangen door de kleine mantelmeeuw (3, landelijk 12), halsbandparkiet (5, landelijk 24), zilvermeeuw (7, landelijk 21), stadsduif (9, landelijk 17) en Canadese gans (10, landelijk 35). Huismus, zwarte kraai, ekster, Turkse tortel en pimpelmees die landelijk op de 6de tot 10de plaats staan, zien we in de Haagse regio terug op respectievelijk plaats 18, 11, 15, 30 en 17.

In 2014 waren er nog veel meer zilvermeeuwen dan kleine mantelmeeuwen (1435 om 1116); was dit in 2017 al omgekeerd (1353 om 1383), in 2018 heeft de kleine mantelmeeuw de zilvermeeuw definitief fors voorbij gestreefd, 1587 tegen slechts 1219 zilvermeeuwen. Het lijkt erop dat de kleine mantelmeeuw zich nu definitief op de 3de plaats heeft gevestigd na kauw en gierzwaluw. Opvallende grote stijgers waren de grauwe gans (van plaats 32 in 2017 naar plaats 25 in 2018) en krakeend (van plaats 48 naar 41). De spreeuw viel weer terug van plaats 13 naar plaats 20 die hij ook in 2016 innam. Dat komt omdat de groep van 270 exemplaren uit 2017 niet meer in 2018 is waargenomen. Het percentage PC-

Tabel 2a. Totaal aantal waargenomen exemplaren per soort (alleen soorten waarvan in totaal meer dan 10 stuks zijn waargenomen)

		Aantal exemplaren	Aantal exemplaren per PC-gebied					
		2018	2013	2014	2015	2016	2017	2018
1	Kauw	2041	41,6	52,8	46,2	58,7	43,0	35,2
2	Gierzwaluw	1853	26,6	28,1	35,6	27,4	31,4	38,6
3	Kleine Mantelmeeuw	1587	25,4	23,3	30,0	29,8	26,5	32,4
4	Houtduif	1219	22,9	22,3	22,6	22,6	24,7	21,0
5	Halsbandparkiet	1170	14,6	21,0	19,7	20,4	22,8	20,9
6	Merel	1081	18,8	19,5	19,3	19,2	18,9	18,6
7	Zilvermeeuw	1077	24,2	28,7	26,5	28,1	23,3	20,0
8	Koolmees	881	14,6	15,1	14,9	14,9	15,6	15,7
9	Stadsduif	871	16,9	23,8	20,8	31,3	24,2	21,8
10	Canadese Gans	861	16,9	18,6	15,5	26,8	24,2	22,6
11	Zwarte Kraai	750	11,4	14,8	14,2	13,8	16,0	13,2
12	Nijlgans	604	7,4	8,3	9,5	8,8	11,4	11,2
13	Wilde Eend	576	14,9	12,1	13,0	11,5	12,4	11,3
14	Meerkoet	554	10,4	9,5	11,9	12,1	10,7	10,4
15	Ekster	506	9,8	10,7	9,7	8,3	9,3	8,9
16	Winterkoning	497	7,5	9,2	8,6	9,1	9,9	9,6
17	Pimpelmees	464	7,9	9,7	10,0	9,3	9,8	8,9
18	Huismus	256	10,8	15,2	11,1	10,6	12,7	8,8
19	Tjiftjaf	237	5,9	6,7	6,9	6,5	6,5	5,0
20	Spreeuw	233	8,8	7,7	9,3	5,8	13,9	6,5
21	Roodborst	226	4,2	4,2	4,9	5,2	6,0	4,8
22	Heggenmus	196	5,3	4,7	4,5	4,1	4,3	4,6
23	Zwartkop	185	4,2	5,1	4,9	4,9	5,1	5,2
24	Vink	151	3,9	3,1	3,7	3,2	3,9	4,9
25	Grauwe Gans	140	5,5	12,7	8,2	8,6	7,2	10,8
26	Zanglijster	135	3,8	3,2	3,7	3,7	3,9	3,8
27	Waterhoen	129	4,5	4,0	4,7	4,9	3,8	3,6
28	Blauwe Reiger	128	2,7	3,3	2,4	2,5	2,7	3,1
29	Scholekster	126	3,5	3,9	4,0	4,3	3,9	3,5
30	Turkse Tortel	122	4,6	3,6	3,8	3,9	4,1	4,4
31	Soepeend	105	4,7	3,6	7,3	6,9	7,3	5,0
32	Groenling	99	3,2	3,6	4,8	3,6	3,9	3,7
33	Gaai	99	3,4	2,5	2,8	2,9	2,8	2,8
34	Grote Bonte Specht	98	2,3	2,6	2,9	2,9	3,4	2,7
35	Boomkruiper	96	3,0	3,1	2,8	3,2	3,0	3,6
36	Kuifeend	87	3,7	5,4	4,5	6,4	4,4	4,8
37	Kokmeeuw	86	9,9	7,0	6,3	4,2	4,0	4,1
38	Fuut	82	2,9	3,6	3,9	3,3	3,5	3,7
39	Aalscholver	69	2,6	3,9	2,9	2,3	2,7	3,3
40	Knobbelzwaan	65	5,9	3,4	3,8	3,9	4,1	3,2
41	Krakeend	59	3,2	2,2	3,0	4,6	2,3	5,3
42	Putter	55	3,7	4,4	4,7	3,6	3,3	3,1
43	Staatmees	53	4,6	3,9	3,8	3,8	3,6	3,8
44	Boerenzwaluw	47	9,6	5,6	4,4	9,1	5,4	5,9
45	Soepgans	43	3,5	5,4	4,5	3,9	5,7	7,2
46	Fitis	40	2,7	2,2	3,1	3,4	2,2	2,1
47	Kievit	25	5,4	8,5	2,6	8,0	10,9	4,1
48	Huiszwaluw	24	17,0	3,5	7,8	5	2,8	4,0
49	Holenduif	23	1,6	2,2	2,1	2,0	1,8	2,0
50	Nachttegaal	22	3,9	3,4	2,8	4,1	4,3	3,7
51	Brandgans	21	6,0	10,7	10,6	3,1	2,8	5,3
52	Groene Specht	21	2,2	1,8	1,7	1,8	1,3	1,3
53	Fazant	20	2,1	5,4	3,7	2,2	2,4	2,2
54	Boomklever	19	1,7	1,4	2,0	1,9	2,2	1,9
55	Visdief	18	8,3	2,8	3,1	2,7	3,6	1,8
56	Ooievaar	17	2,7	2,8	3,1	4,6	3,0	2,1
57	Tuinfluit	16	1,3	1,6	1,4	1,4	1,2	1,8
58	Witte Kwikstaart	13	1,7	2,8	2,4	2,1	1,7	2,2
59	Kleine Karekiet	13	2,1	2,1	2,7	2,0	2,0	1,1
60	Stormmeeuw	11	4,1	2,1	2,5	1,2	3,0	2,8
61	Grasmus	10	1,3	1,7	1,6	2,4	2,2	1,6
62	Braamsluiper	10	1,5	2,2	1,3	1,5	2,4	1,7

Tabel 2b. Totaal aantal waargenomen exemplaren per soort (alleen soorten waarvan in totaal meer dan 10 stuks zijn waargenomen)

		Aantal PC-gebieden 2018	Deel PC-gebieden waarin waargenomen					
			2013	2014	2015	2016	2017	2018
			%					
1	Kauw	58	100,0	100,0	100,0	98,4	100,0	100,0
2	Gierzwaluw	48	74,5	78,6	81,8	79,4	86,4	82,8
3	Kleine Mantelmeeuw	49	72,5	85,7	85,5	90,5	88,1	84,5
4	Houtduif	58	100,0	96,4	100,0	98,4	100,0	100,0
5	Halsbandparkiet	56	90,2	91,1	92,7	93,7	93,2	96,6
6	Merel	58	100,0	100,0	100,0	98,4	100,0	100,0
7	Zilvermeeuw	54	90,2	89,3	96,4	96,8	98,3	93,1
8	Koolmees	56	98,0	98,2	100,0	100,0	96,6	96,6
9	Stadsduif	40	54,9	66,1	67,3	57,1	62,7	69,0
10	Canadese Gans	38	41,2	50,0	47,3	46,0	50,8	65,5
11	Zwarte Kraai	57	98,0	92,9	92,7	96,8	98,3	98,3
12	Nijlgans	54	82,4	94,6	83,6	88,9	94,9	93,1
13	Wilde Eend	51	88,2	94,6	96,4	90,5	81,4	87,9
14	Meerkoet	53	92,2	92,9	90,9	88,9	86,4	91,4
15	Ekster	57	100,0	98,2	100,0	96,8	100,0	98,3
16	Winterkoning	52	76,5	82,1	85,5	85,7	84,7	89,7
17	Pimpelmees	52	88,2	82,1	81,8	84,1	81,4	89,7
18	Huismus	29	49,0	48,2	52,7	55,6	45,8	50,0
19	Tjiftjaf	47	74,5	87,5	81,8	76,2	81,4	81,0
20	Spreeuw	36	64,7	69,6	63,6	65,1	72,9	62,1
21	Roodborst	47	72,5	75,0	78,2	71,4	79,7	81,0
22	Heggenmus	43	74,5	83,9	78,2	76,2	84,7	74,1
23	Zwartkop	36	54,9	62,5	56,4	57,1	64,4	62,1
24	Vink	31	62,7	48,2	52,7	61,9	57,6	53,4
25	Grauwe Gans	13	9,8	16,1	16,4	17,5	25,4	22,4
26	Zanglijster	36	54,9	62,5	67,3	60,3	64,4	62,1
27	Waterhoen	36	58,8	66,1	76,4	60,3	69,5	62,1
28	Blauwe Reiger	41	66,7	64,3	78,2	73,0	64,4	70,7
29	Scholekster	36	52,9	62,5	58,2	55,6	59,3	62,1
30	Turkse Tortel	28	45,1	48,2	61,8	44,4	50,8	48,3
31	Soepeend	21	35,3	37,5	36,4	28,6	37,3	37,9
32	Gaai	35	66,7	60,7	65,5	61,9	69,5	60,3
33	Groenling	27	64,7	50,0	49,1	49,2	47,5	46,6
34	Grote Bonte Specht	37	60,8	58,9	58,2	55,6	55,9	63,8
35	Boomkruiper	27	35,3	32,1	47,3	38,1	49,2	46,6
36	Kuifeend	18	25,5	19,6	29,1	25,4	28,8	29,3
37	Kokmeeuw	21	47,1	39,3	30,9	25,4	28,8	36,2
38	Fuut	22	35,3	33,9	41,8	41,3	40,7	37,9
39	Aalscholver	21	39,2	25,0	43,6	33,3	33,9	36,2
40	Knobbelzwaan	20	33,3	44,6	40,0	41,3	40,7	36,2
41	Krakeend	11	7,8	12,5	18,2	19,0	20,3	19,0
42	Putter	18	27,5	23,2	36,4	28,6	32,2	31,0
43	Startmees	14	25,5	21,4	21,8	23,8	13,6	24,1
44	Boerenzwaluw	8	9,8	16,1	16,4	7,9	18,6	13,8
45	Soepgans	6	3,9	8,9	10,9	12,7	10,2	10,3
46	Fitis	19	33,3	41,1	32,7	23,8	20,3	32,8
47	Kievit	6	3,9	7,1	7,3	3,2	6,8	10,3
48	Huiszwaluw	6	3,9	8,9	9,1	5,7	5,0	10,3
49	Holenduif	12	15,7	16,1	20,0	19,6	16,9	20,7
50	Nachttegaal	6	9,8	7,1	9,1	7,9	8,5	8,6
51	Brandgans	4	2,0	5,3	11,0	5,7	5,0	6,9
53	Fazant	9	11,8	10,7	10,9	9,5	11,9	17,2
52	Groene Specht	16	29,4	35,7	29,1	23,8	18,6	27,6
54	Boomklever	10	15,7	16,1	16,4	14,3	10,2	15,5
55	Visdief	10	21,6	21,4	14,5	12,7	15,3	17,2
56	Ooievaar	8	5,9	10,7	12,7	7,9	10,2	13,8
57	Tuinfluit	9	19,6	19,6	23,6	14,3	20,3	15,5
58	Witte kwikstaart	6	5,9	5,4	5,5	11,3	5,0	10,3
59	Kleine Karekiet	12	13,7	17,9	20,0	19,0	22,0	20,7
60	Stormmeeuw	4	11,8	8,9	10,9	6,0	6,8	5,2
61	Braamsluiper	6	7,8	8,9	7,3	11,3	6,7	10,3
62	Grasmus	6	5,9	12,5	9,1	12,7	10,2	10,3

gebieden waar hij werd gezien daalde van 72,9% in 2017 naar 62,1% in 2018.

Kauw, houtduif en merel werden in alle PC-gebieden gezien. Zwarte kraai en ekster werden in slechts één gebied gemist, de halsbandparkiet en de koolmees in twee gebieden.

De meeste soorten komen grofweg jaarlijks in hetzelfde percentage gebieden voor. Canadese gans en grauwe gans hebben zich sinds 2013 wel duidelijk verder verspreid van respectievelijk ca. 41% naar ca. 65% bij de Canadese gans en 10% naar 22% bij de grauwe. Ook de kleine mantelmeeuw wordt in een steeds groter deel van de gebieden gezien (73% in 2013 tot 85% in 2018). Opvallende cijfers bij de vink: van 2016 tot 2018 neemt het aantal exemplaren per PC-gebied toe, maar het percentage PC-gebieden waar hij werd gezien juist af.

Op 15 telronden werden van een soort meer dan 100 exemplaren geteld. Koploper was de kauw waarvan er in Leidschenveen 201 werden geteld. Van de andere betrof het in acht gevallen de gierzwaluw die in 2018 een goed jaar had en waarvan het aantal exemplaren per gebied steeg van 31,4 in 2017 naar 38,6 in 2018. Een andere soort waarvan er in 2018 veel meer per gebied werden waargenomen is de krakeend (5,3 tegen 2,3 in 2017). Deze soort wordt ook buiten de telperiode van MUS steeds meer in de stedelijke omgeving gezien. Verder betrof het nog vier soorten: kleine mantelmeeuw en Canadese gans (2x) en nijlgans en stadsduif ieder één keer.

De Haagse regio omvat met haar 58 getelde PC-gebieden ca. 9% van alle getelde MUS-gebieden in Nederland. Voor 9 soorten zitten wij per telronde, soms zeer ver, boven deze 9%. Dat betekent dat van deze soorten de aantallen getelde exemplaren flink van invloed zijn op de landelijke totalen. Dat zijn Canadese gans (30-45%), nijlgans (30-40%), kleine mantelmeeuw (30-35%), zilvermeeuw (30-35%), stadsduif (20-30%), halsbandparkiet (35-40%), nachtegaal (40-65%) en staartmees (25-35%). Enkele andere soorten zaten in de Haagse regio juist (beduidend) lager dan het landelijk gemiddelde: grutto, kokmeeuw, visdief, de drie zwaluwsoorten, boomklever, spreeuw, huismus, ringmus en vink.

Ondanks de aanwezigheid van veel kraaiachtigen, meeuwen en duiven maken alle zangvogels samen toch nog altijd het grootste deel van de getelde vogels in de Haagse regio uit: 23%, aangevoerd door merel en koolmees. Vooral de randgemeenten zijn hiervoor verantwoordelijk waar het percentage zangvogels van het totaal 27% tot 36% bedraagt. In Den Haag zelf is dat maar 19%.

3. Resultaten per telronde (tabel 3)

Veruit de meeste tellers hebben in 2018 alle drie de tellingen gedaan. Slechts twee tellers misten de eerste, zes de tweede en vier de derde telling.

Van drie tellers zijn slechts gegevens van één telling beschikbaar. In twee gevallen alleen van de eerste, omdat zij tussentijds moesten stoppen met tellen en van één alleen de derde telling. Omdat dit er wat meer zijn dan in 2017 is dit wellicht mede een verklaring dat er wat minder vogels geteld zijn.

De 1ste telperiode begon op een zondag en eindigde op een zaterdag. Er waren dus maar drie volledige weekenden, samen goed voor 55% van de tellingen en eerlijk verdeeld over alle drie de weekenden. In de 2de ronde werd zelfs 63% van de tellingen in het weekend verricht, vrijwel allemaal in de eerste drie. Zoals gewoonlijk had de derde avondtelling een ander beeld. Toen werd slechts voor 35% in het weekend geteld en waren doordeweekse dagen favoriet. Vooral woensdag, donderdag en vrijdag waren in trek.

Groene specht

In de eerste en tweede ronde werden de meeste vogels geteld, resp. ca. 12.670 in de eerste en ca. 11.875 in de tweede. In de 3de telronde lag het aantal wat lager met ca. 10.610 vogels.

Het aantal soorten dat per telronde werd gezien verschilde nauwelijks: resp. 82, 81 en 78.

In elke telronde werden gemiddeld per gebied duidelijk wat minder exemplaren gezien dan in 2017: in de 1ste ronde gemiddeld 218 (249 in 2017), in de laatste gemiddeld 183 (196 in 2017).

Zeven soorten stonden in alle drie telronden in de top-tien: kleine mantelmeeuw, zilvermeeuw, stadsduif,

Tabel 3. Totaal aantal waargenomen exemplaren per telronde, 2018 (alleen soorten waarvan in totaal meer dan 10 stuks zijn waargenomen)

		Aantal exemplaren			Aantal PC-gebieden		
		telronde			telronde		
		1	2	3	1	2	3
1	Kauw	1133	1482	744	55	52	42
2	Gierzwaluw	0	328	1852	0	26	47
3	Kleine Mantelmeeuw	992	853	1188	44	38	42
4	Houtduif	1135	765	641	56	52	53
5	Halsbandparkiet	599	612	708	49	47	48
6	Merel	856	896	586	56	52	52
7	Zilvermeeuw	857	584	574	50	43	44
8	Koolmees	813	527	193	54	49	36
9	Stadsduif	585	618	504	24	23	31
10	Canadese Gans	271	428	508	30	22	14
11	Zwarte Kraai	574	547	384	54	46	49
12	Nijlgans	323	436	205	45	41	29
13	Wilde Eend	373	353	288	44	37	30
14	Meerkoet	382	338	390	49	42	44
15	Ekster	357	355	265	51	50	47
16	Winterkoning	421	392	102	45	44	33
17	Pimpelmees	406	195	88	48	35	24
18	Huismus	199	188	84	24	22	15
19	Tjiftjaf	204	158	76	44	33	29
20	Spreeuw	111	164	90	20	31	10
21	Roodborst	187	157	73	42	35	23
22	Heggenmus	178	106	28	39	31	13
23	Zwartkop	132	139	50	30	26	18
24	Vink	117	86	42	25	21	17
25	Grauwe Gans	113	34	18	10	2	2
26	Zanglijster	100	96	63	29	29	19
27	Waterhoen	110	61	48	33	24	20
28	Blauwe Reiger	54	63	76	22	25	31
29	Scholekster	70	65	59	25	21	20
30	Turkse Tortel	94	78	57	19	22	15
31	Soepeend	56	53	74	17	15	17
32	Gaai	81	43	23	27	15	11
33	Groenling	81	39	31	26	11	14
34	Grote Bonte Specht	72	63	33	28	27	16
35	Boomkruiper	68	69	31	21	20	13
36	Kuifeend	73	37	19	14	11	3
37	Kokmeeuw	40	43	57	7	8	17
38	Fuut	43	59	39	15	15	12
39	Aalscholver	40	27	38	13	8	6
40	Knobbelzwaan	45	25	26	14	7	8
41	Krakeend	34	8	22	8	4	2
42	Putter	33	23	26	12	9	9
43	Staatmees	32	25	20	10	5	6
44	Boerenzwaluw	4	21	43	2	3	6
45	Soepgans	32	21	13	5	2	2
46	Fitis	17	27	12	11	12	3
47	Kievit	17	14	7	5	3	3
48	Huiszwaluw	2	8	23	2	2	6
49	Holenduif	11	7	8	7	5	2
50	Nachtegaal	19	14	2	4	6	1
51	Brandgans	4	17	0	1	3	0
52	Groene Specht	18	2	3	13	2	3
53	Fazant	13	12	3	6	6	2
54	Boomklever	14	8	0	9	4	0
55	Visdief	6	10	11	4	6	5
56	Ooievaar	9	6	8	6	3	2
57	Tuinfluter	5	12	4	2	8	3
58	Witte Kwikstaart	11	4	4	6	2	1
59	Kleine Karekiet	1	8	9	1	8	8
60	Stormmeeuw	8	6	7	1	2	3
61	Braamsluiper	6	8	1	3	5	1
62	Grasmus	4	7	0	2	5	0

houtduif, halsbandparkiet, merel en kauw. In de 1ste ronde werden deze aangevuld door koolmees, zwarte kraai en heel verrassend winterkoning, in de 2de door koolmees, zwarte kraai en nijlgans en in de 3de door gierzwaluw, meerkoet en Canadese gans.

De hoogste aantallen in de 1ste ronde kwamen voor rekening van de houtduif die het nipt won van de kauw, gevolgd door de kleine mantelmeeuw, in de 2de ronde was de kauw nummer 1, op gepaste afstand gevolgd door merel en kleine mantelmeeuw. De gierzwaluw scoorde, zoals te verwachten was, in de 3de ronde veruit het hoogste aantal, op zeer grote afstand gevolgd door kleine mantelmeeuw en kauw.

De kleine mantelmeeuw verzekerde zich hiermee van een vaste plaats in de top-drie per ronde.

De zilvermeeuw daarentegen, in 2014 nog goed voor resp. de 2de, 4de en 3de plaats in de drie telronden kwam in 2018 niet verder meer dan een 4de in de eerste en een 7de in de tweede en derde.

De halsbandparkiet had zijn top in de derde ronde, evenals de Canadese gans.

De tijtjaf liet zich vooral zien en/of horen in de 1ste ronde en de fitis vooral in de 2de. De brandgans werd in hoofdzaak in de 2de ronde gesignaleerd. De groene specht daarentegen bijna uitsluitend in de 1ste. Van de nieuwe soorten werd de grote zilverreiger in de 1ste ronde waargenomen en de wielewaal als zomergast in de 2de.

Van de echte zomervogels bereikten de zwaluwen, zowel de boerenzwaluw als de huiszwaluw, hun piek in de 3de ronde. De nachtegaal liet zich vrijwel alleen in de eerste en de tweede ronde horen.

4. Resultaten per PC-gebied (tabel 4a en 4b)

Sinds de start van het MUS-project in 2007 zijn nu 72 PC-gebieden van de in totaal 81 in aanmerking komende in ten minste één jaar geteld (ruim 86%). Hiervan werden in 2018 twee gebieden voor het eerst geteld, Ypenburg-bloemenwijk en Steenvoorde zuidoost in Rijswijk. De 9 gebieden die nog nooit geteld zijn, liggen in clusters van twee of drie gebieden in het Transvaalkwartier (stadsdeel Centrum), stadsdeel Laak en stadsdeel Escamp en één in Leidschenveen en één in Rijswijk. Dit zijn allemaal (sterk) verstedelijkte gebieden met weinig tot geen groen. Van de 14 gebieden die in 2018 niet zijn geteld zijn er drie die voor het laatst in 2013 zijn geteld. Voor de andere 11 geldt dat de teller is gestopt wegens verhuizing of om gezondheidsredenen. Gemiddeld werden er 352 exemplaren per PC-gebied waargenomen. Acht gebieden scoorden meer dan 25% boven het gemiddelde, waarvan zelfs zes 50% bovengemiddeld, terwijl 17 gebieden meer dan 25% onder dit gemiddelde zaten.

Van de PC-gebieden met de hoogste aantallen werden

er 5 van de 7 door ervaren tellers geteld, maar de twee met de hoogste aantallen, Moerwijk west (940 exemplaren) en Waldeck (717) juist door tellers met een gemiddelde ervaring.

De hoge aantallen zijn vrijwel altijd toe te schrijven aan enkele soorten die in zeer grote aantallen (meestal meer dan 100) werden gezien. In Moerwijk west waren dat bijvoorbeeld nijlgans en Canadese gans, in Waldeck gierzwaluw en kauw, in Duttendel, dat op de 3de plaats staat, kleine mantelmeeuw en halsbandparkiet. De lage aantallen vinden we, op één na, uitsluitend in (sterk) verstedelijkte gebieden. De minste in Marlot (152), dat op zich een PC-gebied met veel groen is (het Haagse Bos ligt in dit gebied) maar waar de meeste telpunten echter door Sovon zijn toegewezen buiten het groen. Opvallend was dat de drie na Marlot, Bohemen (183), Leyenburg oost (201) en Te Werve in Rijswijk (205) alle drie in 2018 een enorme dip in de aantallen vertoonden en de aantallen in eerdere jaren soms aanzienlijk hoger lagen.

In Leidschendam werden de hoogste aantallen gescoord in De Rietvink (395), in Voorburg in Voorburg noord/'t Loo (550), in Rijswijk in de Plaspoelpolder (516) en in Wassenaar in Deijlroord (388).

Gemiddeld de meeste exemplaren werden geturfd in het stadsdeel Segbroek (461), gevolgd door Escamp (384). Gemiddeld de minste in Voorburg (316) en Wassenaar (318).

Nijlgans

Het gemiddeld aantal soorten per PC-gebied bedroeg, evenals in 2017, 32. In 2018 werd het hoogste aantal soorten waargenomen in Duttendel (59), gevolgd door het PC-gebied Plaspoelpolder in Rijswijk met 55 soorten, De Rietvink in Leidschendam (50), de Put in Rijswijk (48) en de Vogelwijk (45). Soortenarmst waren het Regentessekwartier (14), de wijk Centrum zelf (16), het Statenkwartier (17), Willemspark (18) en de Schilderswijk noord (19), allemaal verstedelijkte wijken met weinig groen.

Tabel 4a. Aantal soorten en exemplaren per PC-gebied

	Aantal soorten						Aantal exemplaren					
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2013	2014	2015	2016	2017	2018
DEN HAAG												
Centrum												
Centrum	-	16	17	17	16	16	-	317	370	325	284	268
Centrum-zuid	-	-	-	21	20	20	-	-	-	642	484	482
Zeeheldenkwartier oost	29	24	22	28	22	30	275	140	249	268	167	352
Willemspark	19	21	24	23	20	18	131	219	299	314	249	252
Stationsbuurt	-	21	21	21	-	-	-	553	346	542	-	-
Zeeheldenkwartier west	16	19	11	19	20	23	96	357	105	321	398	401
Schilderswijk zuid	23	25	26	23	22	25	324	459	293	326	285	351
Schilderswijk noord	-	20	17	16	17	19	-	448	357	398	332	394
Archipelbuurt	30	33	32	27	27	29	341	347	409	299	329	324
Escamp												
Moerwijk noord/oost	-	29	30	33	-	27	-	432	420	388	-	332
Moerwijk west	-	-	-	35	36	39	-	-	-	390	784	940
Vrederust	23	-	-	-	-	-	262	-	-	-	-	-
Bouwlust oost	32	31	32	31	31	39	353	399	479	542	397	396
Bouwlust west	21	30	22	18	-	22	307	256	158	166	-	244
Morgenstond west	22	28	27	35	30	-	197	502	340	540	530	-
Leyenburg oost	35	35	35	26	30	24	453	488	440	532	412	201
Leyenburg west	-	37	34	38	36	31	-	272	283	362	511	403
Wateringse Veld	35	31	36	34	37	35	227	202	244	229	230	210
Oostbroek	14	-	-	-	-	-	244	-	-	-	-	-
Rustenburg	-	-	-	-	21	25	-	-	-	-	420	343
Haagse Hout												
Mariahoeve noord	-	33	39	33	37	-	-	445	497	515	448	-
Mariahoeve midden	-	27	29	27	29	31	-	248	264	218	234	260
Bezuidenhout oost	38	38	40	38	36	-	420	365	406	290	259	-
Marlot	25	-	34	21	27	27	156	-	240	136	185	152
Bezuidenhout midden/west	26	22	23	21	23	24	326	301	285	273	282	328
Benoordenhout	21	21	26	-	28	28	188	190	236	-	296	215
Duttendel	43	42	46	53	56	59	628	593	572	413	436	684
Laak												
Molenwijk	34	41	-	33	33	-	500	447	-	390	366	-
Laakkwartier oost	25	-	26	24	-	-	353	-	404	412	-	-
Leidschenveen-Ypenburg												
Leidschenveen	23	26	30	26	25	25	213	295	309	308	264	396
Leidschenveen Lanen	22	29	25	25	29	22	243	446	402	199	255	207
Ypenburg noord	45	52	58	38	52	37	425	618	646	807	542	342
Ypenburg Singels/Waterwijk	38	34	37	36	39	40	368	346	348	421	714	406
Ypenburg-bloemenwijk	-	-	-	-	-	43	-	-	-	-	-	374
Loosduinen												
Waldeck	-	20	-	35	32	36	-	135	-	580	472	717
Houtwijk	30	32	28	35	-	36	260	253	205	269	-	245
Kraayenstein	-	20	34	29	-	-	-	121	232	139	-	-
Kijkduin	32	31	33	32	35	33	251	236	289	299	310	272
Bohemen	32	32	34	33	30	22	327	359	380	384	405	183
Scheveningen												
Duinoord	45	48	45	-	-	34	581	434	382	-	-	215
Statenkwartier	-	-	-	21	21	17	-	-	-	270	289	245
Duindorp	20	21	-	26	27	29	300	187	-	223	282	344
Oud-Scheveningen	35	40	35	40	44	-	572	643	812	945	672	-
Scheveningen Badplaats	-	17	18	13	19	-	-	432	349	270	167	-
Belgisch Park	29	29	16	18	13	-	202	256	151	229	179	-
Segbroek												
Regentessekwartier	16	-	-	15	16	14	326	-	-	392	377	407
Valkenboskwartier zuid	-	-	-	23	22	22	-	-	-	316	281	322
Vruchtenbuurt	36	29	-	37	33	32	271	142	-	481	360	412
Bomenbuurt	43	40	40	45	48	44	478	550	617	553	602	551
Vogelwijk	54	52	55	62	49	45	584	781	660	680	738	613
WASSENAAR												
Deyleroord	27	28	33	23	42	44	351	466	315	203	442	388
Oostdorp	29	33	33	35	26	32	199	219	319	309	278	237
De Kievit e.o.	25	-	-	-	-	-	197	-	-	-	-	-
Nieuw Wassenaar	-	13	-	25	26	32	-	69	-	377	291	359
Kerkehout	19	23	23	20	29	-	112	151	136	93	204	-
LEIDSCHENDAM												
De Zijde	30	37	36	36	41	35	235	232	282	263	263	240
De Heuvel	37	-	36	32	33	37	383	-	378	378	355	344
Prinsenhof	28	30	27	32	29	36	374	383	392	302	257	383
Raadhuiskwartier	28	28	25	26	29	23	290	389	334	295	322	310
De Rietvink	-	50	56	46	50	50	-	440	540	440	533	395
VOORBURG												
Voorburg oost	41	39	37	-	33	36	362	305	314	-	254	266
Essesteijn/Damsigt	38	34	42	44	44	44	472	426	523	476	490	266
Voorburg noord/'t Loo	39	35	39	39	36	38	413	501	448	364	415	550
Voorburg oud	30	24	24	23	34	33	279	320	370	256	420	295
Voorburg west	27	29	33	28	29	29	221	202	248	199	197	203
RIJSWIJK												
Cromwijk/Leeuwendael	-	-	34	35	-	30	-	-	503	295	-	293
Te Werve	23	-	32	33	31	27	291	-	381	293	346	205
De Put e.o.	50	46	41	48	47	48	533	658	539	605	494	414
De Strijp	27	32	-	33	32	34	169	278	-	353	412	376
Steenvoorde zuidwest	37	38	43	39	36	42	231	287	269	256	250	220
Steenvoorde zuidoost	-	-	-	-	-	35	-	-	-	-	-	372
Plaspolder	-	50	47	57	58	55	-	557	411	586	517	516

Tabel 4b. Aantal vogels en meest getelde soort per PC-gebied, 2018

	Aantal soorten	Aantal exemplaren	Meest getelde soort	
			naam	aantal
DEN HAAG				
Centrum				
Centrum	16	268	Stadsduif	118
Centrum zuid	20	482	Stadsduif	94
Zeeheldenkwartier oost	30	352	Halsbandparkiet	89
Willemspark	18	252	Stadsduif	76
Zeeheldenkwartier west	23	401	Gierzwaluw	65
Schilderswijk zuid	25	351	Zilvermeeuw	44
Schilderswijk noord	19	394	Stadsduif	93
Archipelbuurt	29	324	Kauw	61
Escamp				
Moerwijk noord/oost	27	332	Kleine Mantelmeeuw	86
Moerwijk west	39	940	Nijlgans	177
Bouwlust oost	39	396	Canadese Gans	97
Bouwlust west	22	244	Wilde Eend	36
Leyenburg oost	24	201	Kleine Mantelmeeuw	29
Leyenburg west	31	403	Stadsduif	57
Wateringse Veld	35	210	Kleine Mantelmeeuw	19
Rustenburger	25	343	Gierzwaluw	60
Haagse Hout				
Mariahoeve midden	31	260	Kleine Mantelmeeuw	43
Marlot	27	152	Merel	32
Bezuidenhout midden/west	24	328	Kauw	64
Benoordenhout	28	215	Gierzwaluw	23
Duttendel	59	684	Kleine Mantelmeeuw	154
Leidschenveen-Ypenburg				
Leidschenveen	25	396	Kauw	268
Leidschenveen Lanen	22	207	Wilde Eend	33
Ypenburg noord	37	342	Kauw	40
Ypenburg Singels/Waterwijk	40	406	Canadese Gans	96
Ypenburg-bloemenwijk	43	374	Wilde Eend	36
Loosduinen				
Waldeck	36	717	Gierzwaluw	104
Houtwijk	36	245	Gierzwaluw	25
Kijkduin	33	272	Zwarte kraai	34
Bohemien	22	183	Canadese Gans	32
Scheveningen				
Duinoord	34	215	Kauw	31
Statenkwartier	17	245	Houtduif	41
Duindorp	29	344	Kleine Mantelmeeuw	98
Segbroek				
Regentessekwartier	14	407	Gierzwaluw	119
Valkenboskwartier zuid	22	322	Gierzwaluw	109
Vruchtenbuurt	32	412	Gierzwaluw	108
Bomenbuurt	44	551	Gierzwaluw	67
Vogelwijk	45	613	Gierzwaluw	172
WASSENAAR				
Deyleroord	44	388	Gierzwaluw	64
Oostdorp	32	237	Kauw	61
Nieuw Wassenaar	32	359	Merel	42
LEIDSCHEMENDAM				
De Zijde	35	240	Koolmees	19
De Heuvel	37	344	Kleine Mantelmeeuw	48
Prinsenhof	36	383	Gierzwaluw	42
Raadhuiskwartier	23	310	Gierzwaluw	108
De Rietvink	50	395	Kauw	35
VOORBURG				
Voorburg Oost	36	266	Kauw	39
Essesteijn/Damsigt	44	266	Kauw	36
Voorburg noord/'t Loo	38	550	Gierzwaluw	101
Voorburg oud	33	295	Gierzwaluw	118
Voorburg west	29	203	Kauw	47
RIJSWIJK				
Cromwijk/Leeuwendaal	30	293	Halsbandparkiet	43
Te Werve	27	205	Zilvermeeuw	44
De Put e.o.	48	414	Houtduif	29
De Strijp	34	376	Zilvermeeuw	44
Steenvoorde zuidwest	42	220	Halsbandparkiet	30
Steenvoorde zuidoost	35	372	Grauwe Gans	50
Plaspolder	55	516	Canadese Gans	108

Er lijkt in veel gevallen een relatie tussen de ervaring van de tellers en het aantal waargenomen soorten. Op één na alle gebieden met het hoogste aantal soorten werden geteld door ervaren tellers.

Maar ook de mate van verstedelijking speelt een rol. Zelfs een teller met veel ervaring kwam in de wijk Centrum en het Willemspark niet verder dan 16, resp. 18 soorten.

Den Haag als geheel zat met 30 soorten per gebied iets onder het gemiddelde, de randgemeenten juist erboven. Wassenaar, Leidschendam en Voorburg scoorden alle drie gemiddeld 36 en Rijswijk zelfs 39.

Doordat er in 2018 opvallend veel meer gierzwaluwen werden geteld, was deze soort in 2018 in 15 gebieden de meest getelde soort (2016 maar in 5 en in 2017 in 11 gebieden). In het stadsdeel Segbroek zelfs in alle 5 betrokken PC-gebieden. Alleen het stadsdeel Leidschenveen/ Ypenburg en Rijswijk doen het met geen enkel PC-gebied waar hij het hoogst scoort.

De kauw lijkt steeds verder op zijn retour als meest getelde soort. Was hij dat in 2016 in 25 gebieden, in 2017 nog maar in 19 en in 2018 in slechts 10 PC-gebieden. In de Archipelbuurt was de kauw nog wel voor het 9de opeenvolgende jaar de meest getelde soort. Bij de twee meeuwensoorten wordt ook hier de stijgende trend bij de kleine mantelmeeuw en de dalende trend bij de zilvermeeuw merkbaar. Het aantal PC-gebieden waar de kleine mantelmeeuw de meest getelde soort was steeg van 4 in 2017 tot 7 in 2018, dat van de zilvermeeuw daalde van 6 naar 3. Vijf van de 7 gebieden met de kleine mantelmeeuw als meest getelde soort lagen in de stadsdelen Escamp en Haagse Hout. Twee van de drie overgebleven gebieden met de zilvermeeuw in top lagen in Rijswijk (Te Werve en De Strijp).

De stadsduif werd alleen in vier gebieden in het stadsdeel Centrum en in één gebied in Escamp als meest getelde soort opgegeven.

De Canadese gans was in vier PC-gebieden de meest getelde soort. Deze lagen in Escamp, Leidschenveen/ Ypenburg, Loosduinen en Rijswijk.

Acht andere soorten waren ook in diverse stadsdelen en randgemeenten de meest getelde soort: halsbandparkiet (3 wijken), wilde eend, merel en houtduif (2 wijken), nijlgans, grauwe gans, koolmees en zwarte kraai (ieder 1 wijk).

5. Resultaten per soortgroep (tabel 5a, 5b en 5c) a. watervogels

In 2018 werden er in totaal 3.505 exemplaren van 23 verschillende soorten watervogels waargenomen, één soort meer dan in 2017. Het aantal per PC-gebied steeg licht van 59,8 tot 60,4. In 2018 betroffen het 13 wilde

Meerkoet

soorten, 7 exoten, soepeend en soepgans, terwijl de status van de grauwe gans discutabel is (deels 'wild', deels exoot).

Eén watervogelsoort was nieuw voor MUS in de Haagse regio: in Leidschendam werden twee grote zilverreigers gezien.

De 'wilde' soorten waren goed voor ca. 50% van het totaal aan watervogels. Hiervan bestond 64% uit wilde eend en meerkoet, van de exoten bestond 82% uit Canadese ganzen en nijlgansen. Dit zijn ook de meest waargenomen watervogelsoorten op plaats 3 en 4 gevolgd door wilde eend en meerkoet. Samen maken deze 4 soorten ca. 73% van het totaal aan watervogels uit.

In alle drie de telronden vormt het aantal Canadese ganzen 35 tot 45% van het landelijke totaal. De verspreidingskaartjes van Sovon geven aan dat de Haagse regio veruit de grootste concentratie aan deze ganzen van heel Nederland heeft. Kleinere zitten langs de IJssel en in Groningen. Landelijk staat hij in 2018 op de 35ste plaats, in de Haagse regio op de 10de.

In Bouwlust oost, Ypenburg singels/waterwijk, Bohemen en de Plaspoelpolder (Rijswijk) was het de meest getelde soort. Het gaat daarbij om groepen van 50 tot meer dan 100 exemplaren.

De Nijlgans was alleen in Moerwijk west de meest getelde soort. Hier zat in het Zuiderpark een groep van 80 exemplaren. Samen met een paar kleinere groepen werd hier het recordaantal nijlgansen van 177 geteld! Hij staat op de 12de plaats van meest waargenomen soorten (landelijk slechts op plaats 30).

Beide soorten worden ook in steeds meer PC-gebieden vastgesteld. Werd de Canadese gans in 2013 in nog maar 41% van de gebieden gezien, in 2018 was dat opgelopen tot ruim 65%. Bij de nijlgans steeg dit van 82% tot 93%.

De Haagse regio was ook goed voor vrijwel alle

waarnemingen landelijk in MUS van enkele andere exoten als zwarte zwaan, Indische gans, Carolina-eend en mandarijneend.

De grauwe gans nam qua exemplaren per PC-gebied weliswaar toe, maar het aantal maakt toch maar een bescheiden deel uit van het landelijke totaal in MUS (1 tot 4% in elk van de telronden). Steenvoorde zuidoost in Rijswijk was het enige PC-gebied waarin hij de meest getelde soort was.

Ook de 'wilde' soorten onder de watervogels doen het goed in de Haagse regio. Vrijwel alle soorten zitten (soms ver) boven het landelijk gemiddelde. Desondanks namen de aantallen per PC-gebied van de drie meest algemene, wilde eend, meerkoet en waterhoen af. Sinds 2013 (meerkoet sinds 2014) werden er van deze soorten niet zo weinig per PC-gebied geteld.

De kraakeend herstelde zich van de dip in 2017. Het aantal per PC-gebied verdubbelde ruimschoots en er werden in 2018 nog nooit zoveel kraakeenden geteld in MUS.

De blauwe reiger heeft weinig te lijden gehad van de strenge winter en nam zelfs licht toe in 2018. Aalscholver en fuut vertoonden voor het derde opeenvolgende jaar een toename. Ook het aantal soepganzen nam toe.

Watervogels maken al jaren ca.16% van het totaal aantal exemplaren in MUS uit. De stadsdelen Scheveningen en Segbroek zijn het armst aan watervogels (ca. 4 tot 5%). De stadsdelen Escamp en Leidschenveen/Ypenburg zijn veruit het rijkst aan watervogels (ca. 30%) door de aanwezigheid van de Canadese ganzen en nijlganzen.

Van de randgemeenten is Rijswijk het rijkst aan watervogels (28%) en Wassenaar het armst (9%). In ganzenrijke PC-gebieden zoals Moerwijk west, Bouwlust west, Ypenburg singels/Waterwijk, Bohemen en de Rijswijkse gebieden Steenvoorde zuidoost en Plaspoelpolder maakten watervogels 40 tot 50% van het totaal aantal in MUS getelde vogels uit. In het Statenkwartier en het Regentessekwartier (wijken met weinig water) werden in het geheel geen watervogels geteld.

b. zangvogels

In 2018 zijn er 4.608 exemplaren aan zangvogels (excl. kraaiachtigen en gebouwbroeders) in MUS waargenomen van 37 soorten. Hierbij zij wel aangetekend dat er van 9 soorten maar één of twee exemplaren werden gezien. Per PC-gebied waren het er 79,4, een lichte daling ten opzichte van 2017 (81,0). Er waren wel drie zangvogelsoorten meer dan in 2017 gezien. De wielewaal in Rijswijk was zelfs geheel nieuw in de Haagse MUS-tellingen. Hij is ook bijna uniek in Nederland, want alleen in drie PC-gebieden in de Achterhoek en in Zeeuws-Vlaanderen werd hij gezien. Een bijzondere waarneming was die van een Tapuit

bij de haven van Scheveningen, één van de drie die landelijk in MUS werden gezien in 2018. Ook een leuke soort was de grote gele kwikstaart die in Bouwlust oost werd gezien.

Merel (1.081) en koolmees (881) zijn met stip weer nummer 1 en 2 qua waargenomen zangvogels en maakten ca. 43% van het totaal uit. De merel werd in alle PC-gebieden gezien en de koolmees in slechts twee gemist. Het zijn de enige twee soorten in de top-10 van meest getelde soorten in de Haagse regio op respectievelijk de 6de en 8ste plaats (landelijk 4de en 5de). Winterkoning en pimpelmees bezetten op afstand plaats 3 en 4 met resp. 497 en 464 exemplaren. De winterkoning heeft kennelijk wat te lijden gehad van de koude winter en nam iets af in aantal. Opvallend is dat de pimpelmees landelijk net in de top-tien staat (10de), maar in de Haagse regio slechts op de 17de plaats. De meeste soorten waarvan er ten minste 100 exemplaren werden gezien bleven in aantal ongeveer gelijk of namen iets af. Tjiftjaf en roodborst namen echter sterk af. Een toename was er bij de heggenmus en de vink. Desondanks zit de vink nog steeds onder het landelijke gemiddelde. Hetzelfde geldt voor de ringmus. Soorten waarvan er meer dan gemiddeld in de Haagse regio werden gezien zijn nachtegaal en staartmees. De lichte afname bij de merel en de groenling is vrijwel zeker niet vanwege het Usutu-virus of 't Geel. Aanwijzingen dat deze soorten in de Haagse regio hierdoor getroffen worden, zijn er niet.

Tapuit

In totaal maken zangvogels jaarlijks zo'n 22% van het totaal aantal uit. Het stadsdeel Haagse Hout was het meest rijk aan zangvogels, stadsdelen Centrum en Escamp het armst. De randgemeenten waren rijker aan zangvogels (27 tot 36%) dan Den Haag zelf met slechts 19%. Evenals in 2017 was de wijk Nieuw Wassenaar weer de wijk met het hoogste percentage zangvogels, in 2018 52%. Goede tweede was Marlot (met enkele telpunten in het Haagse Bos) met 50%. In beide PC-gebieden was ook een zangvogel de meest getelde soort, namelijk de merel. Tot de top-5 behoorden ook Duinoord, Benoordenhout en Prinsenhof (in

Tabel 5a. Percentage soortgroepen Den Haag per PC-gebied, 2018

		Watervogels	Zangvogels	Kraaiachtigen	Meeuwen	Duiven	Gebouwbroeders ¹⁾	Halsbandparkiet	Overige soorten	Totaal
Totaal		%								
DEN HAAG	13776	17	19	17	16	12	12	6	1	100
Centrum	2825	10	11	13	19	23	11	14	0	100
Centrum	267	4	1	9	8	47	10	21	0	100
Centrum zuid	481	3	11	10	28	25	11	12	0	100
Zeeheldenkwartier oost	354	17	17	5	19	15	1	25	1	100
Willemspark	252	17	1	6	4	31	19	22	0	100
Zeeheldenkwartier west	401	2	18	18	19	22	16	4	1	100
Schilderswijk zuid	352	18	19	14	13	10	21	6	1	100
Schilderswijk noord	394	7	3	12	30	28	5	16	0	100
Archipelbuurt	324	14	16	32	16	10	3	7	1	100
Escamp	3064	30	14	14	19	10	6	5	1	100
Moerwijk noord/oost	332	38	10	11	29	8	2	2	1	100
Moerwijk west	936	44	12	12	20	4	3	4	1	100
Bouwlust oost	396	37	19	13	14	8	1	6	3	100
Bouwlust west	244	43	7	15	20	12	1	2	0	100
Leyenburg oost	201	6	25	16	25	11	7	7	1	100
Leyenburg west	403	7	16	22	11	20	17	7	0	100
Wateringse Veld	210	33	21	15	13	7	0	7	3	100
Rustenburg	342	6	8	16	24	20	19	6	1	100
Haagse Hout	1635	12	29	14	20	9	6	8	2	100
Mariahoeve midden	258	19	26	20	17	12	2	3	1	100
Marlot	151	16	50	13	3	11	3	3	1	100
Bezuidenhout midden/west	327	8	18	26	23	15	3	6	0	100
Benoordenhout	215	9	44	9	8	12	11	5	3	100
Duttendel	684	11	25	8	27	3	9	13	2	100
Leidschenveen-Ypenburg	1726	31	17	28	7	6	6	2	2	100
Leidschenveen	396	13	5	70	1	1	7	0	2	100
Leidschenveen Lanen	207	36	12	24	14	4	8	0	2	100
Ypenburg noord	344	27	35	16	7	11	1	1	2	100
Ypenburg Singels/Waterwijk	406	50	11	10	8	5	10	3	2	100
Ypenburg-bloemenwijk	373	30	22	17	6	10	5	7	4	100
Loosduinen	1417	19	26	21	4	11	14	3	2	100
Waldeck	717	12	24	20	7	15	17	4	2	100
Houtwijk	245	24	30	15	2	10	15	2	2	100
Kijkduin	271	15	34	32	0	7	9	1	2	100
Bohemen	184	47	19	13	5	5	7	4	0	100
Scheveningen	806	4	24	15	29	11	13	2	2	100
Duinoord	215	10	47	21	6	8	2	3	3	100
Statenkwartier	245	0	24	13	21	22	13	4	1	100
Duindorp	346	4	9	11	48	5	20	1	2	100
Segbroek	2303	5	23	15	17	9	26	4	2	100
Regentessekwartier	407	0	11	10	29	13	31	5	0	100
Valkenboskwartier zuid	322	3	11	16	17	11	36	6	1	100
Vruchtenbuurt	412	4	19	18	18	8	26	5	1	100
Bomenbuurt	551	9	31	15	16	7	13	6	3	100
Vogelwijk	611	6	31	14	11	6	28	2	2	100

1) Gierzwaluw, Zwarte Roodstaart, Huismus en Spreeuw

Tabel 5b. Percentage soortgroepen rand(deel)gemeenten per PC-gebied, 2018

		Watervogels	Zangvogels	Kraaiachtigen	Meeuwen	Duiven	Gebouwbroeders ¹⁾	Halsbandparkiet	Overige soorten	Totaal
Totaal		%								
WASSENAAR	984	9	36	15	8	12	14	3	3	100
Deyleroord	389	12	31	11	7	11	21	5	2	100
Oostdorp	235	6	21	29	9	20	12	0	4	100
Nieuw Wassenaar	360	9	52	11	8	7	8	3	2	100
LEIDSCHEMENDAM	1668	14	32	17	11	8	12	3	2	100
De Zijde	240	21	37	16	10	7	3	7	0	100
De Heuvel	345	25	25	18	20	8	0	3	2	100
Prinsenhof	378	7	43	17	10	6	11	2	3	100
Raadhuiskwartier	310	2	21	20	4	13	35	4	0	100
De Rietvink	395	18	31	14	12	7	12	2	4	100
VOORBURG	1580	13	27	21	5	9	19	5	1	100
Voorburg oost	266	9	29	20	6	11	18	5	2	100
Essesteijn/Damsigt	266	19	31	21	6	10	6	6	2	100
Voorburg noord/'t Loo	551	16	24	22	6	7	20	4	2	100
Voorburg oud	295	6	21	12	6	7	40	7	0	100
Voorburg west	202	12	34	33	1	11	3	5	0	100
RIJSWIJK	2395	28	30	15	7	8	5	5	3	100
Cromwijk/Leeuwendael	294	5	34	12	5	14	14	15	0	100
Te Werve	205	10	28	17	21	9	9	5	1	100
De Put e.o	413	31	36	12	5	8	4	2	3	100
De Strijp	376	15	34	19	12	8	4	6	3	100
Steenvoorde zuidwest	220	18	32	16	1	13	2	14	3	100
Steenvoorde zuidoost	372	51	16	18	4	6	1	2	2	100
Plaspoelpolder	515	42	28	13	4	5	3	1	4	100

1) Gierzwaluw, Zwarte Roodstaart, Huismus en Spreeuw

Leidschendam). In het stadsdeel Centrum lagen de drie wijken die het armst waren aan zangvogels, namelijk PC-gebied Centrum zelf, Willemspark en Schilderswijk noord. Alle 7 aan zangvogels armste wijken waren sterk verstedelijkte wijken met weinig tot geen groen.

De wijk die het rijkst was aan soorten zangvogels was Duttendel waar er 22 van werden gezien, gevolgd door de Plaspoelpolder in Rijswijk met 21 en de Vogelwijk met 20 soorten.

c. kraaiachtigen

Voor het MUS-project gaat het in de Haagse regio om 4 soorten: gaai, ekster, zwarte kraai en kauw. De roek en de raaf, die wel landelijk in MUS worden gezien, ontbreken in de Haagse regio. De raaf broedt wel in de naaste omgeving (Landgoed de Horsten dus wellicht is het een kwestie van tijd dat hij, bijv. in Wassenaar, wordt vastgesteld).

In totaal gaat het om 3.396 exemplaren. Voor het derde opeenvolgende jaar nam het aandeel van deze groep in het totaal af van 22% in 2016 tot 19% in 2018.

De belangrijkste reden is de achteruitgang in aantal van de kauw. Hoewel dit ieder jaar veruit de meest getelde soort is, is de dominantie wel sterk afgenomen. Dit komt met name omdat steeds minder grote groepen van meer dan 100 exemplaren werden gezien. In 2016 waren er nog acht van dergelijke groepen, in 2017 nog maar 2 en in 2018 was er nog maar één groep met meer dan 200 exemplaren in Leidschenveen.

Het aantal kauwen per PC-gebied daalde dan ook sterk van 58,7 in 2016 via 43,0 in 2017 tot 35,2 in 2018. Als die ene groep er niet geweest was, zou hij zijn eerste plaats in de rangorde zelfs hebben moeten afstaan aan de gierzwaluw, evenals dat landelijk in MUS het geval is. Het aantal PC-gebieden waar de kauw de meest getelde soort is liep navenant in deze jaren sterk terug: Van 25 van de 63 (40%) in 2016 via 19 van de 59 (32%) in 2017 tot 10 van de 58 in 2018 (17%).

De kauw was wel in alle PC-gebieden present, de zwarte kraai en ekster werden slechts in één gebied gemist.

Gaai

Het aantal zwarte kraaien per PC-gebied had in 2017 een piek en viel in 2018 weer terug op het gemiddelde niveau (13,2 per gebied). Hiermee duikelde hij net buiten de top-10 (11de) en zit hij iets boven het landelijke gemiddelde. De ekster bleef stabiel met jaarlijks ca. 9,0 per gebied. Wel is de Haagse regio duidelijk armer aan eksters in MUS dan landelijk. Landelijk staat hij in de top-10, in onze regio komt hij niet verder dan de 15de plaats in 2018.

Rijswijk, Escamp en Segbroek nemen ca. 50% van alle zwarte kraaien voor hun rekening. Eksters zitten vooral in Loosduinen, Leidschendam en Segbroek (samen goed voor 37% van alle eksters).

Door de grote groep kauwen bestond in het stadsdeel Leidschenveen/Ypenburg veruit het grootste deel van de getelde vogels uit kraaiachtigen, nl. 28%. Voor het overige waren de verschillen per stadsdeel en PC-gebied niet zo groot. Het Zeeheldenkwartier oost en Willemspark waren het armst, resp. 5 en 6%.

Het aantal gaaien in 2018 bedroeg 99. Wel is zijn voorkomen in de Haagse MUS-tellingen heel constant. Al jaren wordt hij in 60 tot 70% van de PC-gebieden gezien, bedraagt het aantal per gebied ca. 2,8 en staat hij op de 30ste tot 33ste plaats qua algemeenheid. De meeste gaaien werden geturfd in het stadsdeel Segbroek: in 4 van de 5 wijken samen 21 exemplaren. Het stadsdeel Escamp en Rijswijk volgden met 13 stuks. De hoeveelheid groen in de wijk is van belang voor het voorkomen van gaaien. In 71% van de 14 wijken met veel groen werd hij waargenomen, maar in slechts 23% van de 39 sterk verstedelijkte wijken.

d. meeuwen

In 2018 zet de achteruitgang van de zilvermeeuw verder door, in 2016 1.714, in 2017 1.354 en in 2018 slechts 1.077. Het aantal per PC-gebied daalde navenant van 28,1 via 23,3 naar 20,0. En op de lijst met meest waargenomen soorten daalde hij van de 2de plaats in 2016 via de 5de in 2017 naar de 7de in 2018.

De achteruitgang van de kleine mantelmeeuw in 2017 heeft kennelijk aan een dipje gelegen, want in 2018 nam hij weer toe van 1.383 tot 1.587 en steeg het gemiddelde per PC-gebied van 26,5 in 2017 naar 32,4 in 2018, het hoogst aantal ooit.

Escamp is het stadsdeel met absoluut gezien de meeste meeuwen, gevolgd door Centrum, Segbroek en Haagse Hout. Het laatste stadsdeel alleen door het hoge aantal kleine mantelmeeuwen dat in Duttendel werd vastgesteld, 154, het hoogste aantal per wijk. Leidschenveen/Ypenburg en Loosduinen zijn relatief arm aan meeuwen. Moerwijk west was de wijk waarin de meeste werden geteld, 190. In Scheveningen zijn de meeuwen de groep vogels waarvan er het meest geteld zijn, 29% van alle exemplaren bestaat uit meeuwen. In Loosduinen is dat maar 4%. Ook in de randgemeenten

Kokmeeuw

spelen meeuwen maar een bescheiden rol in het totaal aantal.

De kleine mantelmeeuw heeft in bijna alle stadsdelen in 2018 de overhand gekregen op de zilvermeeuwen. Alleen in Segbroek houden de aantallen elkaar precies in evenwicht.

In de stadsdelen Leidschenveen/Ypenburg en Loosduinen zijn te weinig meeuwen geturfd voor een uitspraak. Van de randgemeenten hadden Leidschendam en Voorburg meer kleine mantelmeeuwen en Rijswijk en Wassenaar meer zilvermeeuwen.

De kleine mantelmeeuw was in 2018 in zeven gebieden de meest getelde soort, in 2017 maar in 4. Drie PC-gebieden hiervan lagen in Escamp, twee in Haagse Hout, één in Scheveningen en één in Leidschendam.

De zilvermeeuw, in 2017 nog in 6 gebieden het meest geteld, was nu nog maar in de helft hiervan, drie, de meest algemene soort in MUS, namelijk in één gebied in het stadsdeel Centrum en in twee in Rijswijk.

De aantallen hebben ook een grote impact op de landelijke totalen van beide soorten: kleine mantelmeeuw en zilvermeeuw maakten per telronde 30 tot 35% van het landelijk totaal uit.

De kokmeeuw bleef in 2018 stabiel met ca. 4,0 exemplaren per PC-gebied. De meeste werden nog in De Rietvink in Leidschendam gezien. In Den Haag zelf in Duinoord en de Vogelwijk. In totaal werd hij in 21 PC-gebieden waargenomen (36,2%), waarbij het in acht gevallen maar om één exemplaar ging. Overigens is de Haagse regio arm aan kokmeeuwen vergeleken met de landelijke cijfers. Op de ranglijst van meest geziene soorten staat hij bijvoorbeeld voor onze regio op 37ste plaats tegen de 16de landelijk.

Stormmeeuwen worden misschien niet altijd herkend. Alle exemplaren werden waargenomen door zeer ervaren tellers in 4 verschillende gebieden. Van de slechts 11 stormmeeuwen werden er 8 in Deijlroord (Wassenaar) geturfd.

e. duiven

De 4 duivensoorten waar het hier om gaat, te weten houtduif, holenduif, Turkse tortel en stadsduif, nemen

al sinds 2013 voor het 5de opeenvolgende jaar samen precies 11% van het totaal aantal vogels voor hun rekening.

De houtduif is goed voor 55% hiervan, de stadsduif 39%, de Turkse tortel 5,5% en de holenduif moet het met minder dan 1% doen.

Het aantal houtduiven per PC-gebied schommelt al jaren rond de 22 exemplaren. Hij werd in alle PC-gebieden vastgesteld en staat op de 4de plaats van de lijst met meest waargenomen soorten. In het Statenkwartier en in De Put (Rijswijk) was het de meest getelde soort.

De stadsduif had een duidelijke piek in 2016 qua aantal per gebied (31,3) en viel daarna verder terug tot slechts 21,8 in 2018. Een gedeeltelijke verklaring is dat er in 2018 een aantal PC-gebieden wegviel waarin hij veel werd gezien.

Wel nam het percentage PC-gebieden waarin hij werd geturfd in die jaren toe van ca. 57% in 2016 tot 69% in 2018. Vanzelfsprekend staat hij op de ranglijst van meest getelde soorten in de Haagse regio vele plaatsen hoger dan landelijk (9de in plaats van 17de). In elke telronde maakt hij dan ook 20 tot 30% van het landelijk totaal uit. Van de vijf gebieden waarin de stadsduif de meest getelde soort was, lagen er vier in het stadsdeel Centrum en de vijfde was Leyenburg west in Escamp.

Holenduif

De Turkse tortel vertoont sinds 2014 weliswaar jaarlijks een lichte stijging van 3,6 tot 4,4 exemplaren per gebied in 2018, maar blijft desondanks sterk achter bij het landelijk beeld (slechts 30ste op de lijst van meest waargenomen soort tegen landelijk 9de). In de randgemeenten ligt 50% van de PC-gebieden waar hij is gezien. Hier werd dan ook 63% van alle Turkse tortels in de Haagse regio gezien met als topper Wassenaar met 29 exemplaren. In Den Haag zelf werd hij maar in 37,5% van de gebieden gezien. Daar werd hij alleen in het stadsdeel Leidschenveen/Ypenburg in aantallen van enige betekenis vastgesteld, in de andere stadsdelen niet of nauwelijks, in stadsdeel Centrum maar één en in Scheveningen helemaal niet.

Tabel 5c. Percentage soortgroepen totaal

		Water- vogels	Zang- vogels	Kraai- achtigen	Meeuwen	Duiven	Gebouw- broeders ¹⁾	Halsband- parkiet	Overige soorten	Totaal
Totaal		%								
DEN HAAG										
2014	14214	14	19	19	17	12	11	6	2	100
2015	13480	15	19	19	18	12	11	5	2	100
2016	16986	14	17	22	18	12	9	6	1	100
2017	15234	15	19	17	16	13	12	6	1	100
2018	13776	17	19	17	16	12	12	6	1	100
Centrum										
2014	2841	9	12	16	20	19	11	13	0	100
2015	2423	9	11	19	17	22	11	12	1	100
2016	3434	8	9	23	20	21	11	9	0	100
2017	2532	8	12	13	19	25	10	12	0	100
2018	2825	10	11	13	19	23	11	14	0	100
Escamp										
2014	2551	18	17	20	21	13	3	7	1	100
2015	2365	21	17	18	26	9	3	5	1	100
2016	3148	20	18	17	19	11	7	7	2	100
2017	3282	19	16	18	19	11	8	8	1	100
2018	3064	30	14	14	19	10	6	5	1	100
Haagse Hout										
2014	2142	11	25	19	15	9	16	4	1	100
2015	2501	14	26	18	14	10	14	3	2	100
2016	1844	14	28	23	13	9	6	6	2	100
2017	2141	12	28	22	12	10	10	5	2	100
2018	1635	12	29	14	20	9	6	8	2	100
Laak										
2014	447	16	13	21	18	12	14	3	2	100
2015	404	4	15	15	27	14	19	5	1	100
2016	802	9	10	16	32	14	8	10	1	100
2017	368	17	12	20	10	10	5	25	1	100
2018	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Leidschenveen/Ypenburg										
2014	1705	28	16	27	10	4	10	2	3	100
2015	1703	30	14	19	12	5	13	3	3	100
2016	1735	36	12	32	8	3	6	2	2	100
2017	1775	36	13	12	7	4	23	2	3	100
2018	1726	31	17	28	7	6	6	2	2	100
Loosduinen										
2014	1104	21	31	19	11	7	9	2	1	100
2015	1107	21	27	20	15	9	3	2	2	100
2016	1670	19	30	21	9	9	6	3	2	100
2017	1187	24	29	21	4	9	7	4	1	100
2018	1417	19	26	21	4	11	14	3	2	100
Scheveningen										
2014	1952	12	14	17	24	14	16	1	2	100
2015	1693	9	13	20	27	12	17	1	1	100
2016	1937	5	10	28	31	10	15	1	1	100
2017	1588	6	14	18	29	13	18	1	2	100
2018	806	4	24	15	29	11	13	2	2	100
Segbroek										
2014	1473	8	29	21	14	10	10	5	2	100
2015	1277	9	31	21	9	9	13	5	3	100
2016	2417	6	22	21	17	13	13	6	2	100
2017	2361	7	26	18	17	11	15	4	2	100
2018	2303	5	23	15	17	9	26	4	2	100
WASSENAAR										
2014	905	7	29	39	6	8	6	1	4	100
2015	769	12	31	30	2	13	6	3	3	100
2016	982	9	32	23	10	13	10	2	2	100
2017	1218	7	33	35	5	9	4	4	4	100
2018	984	9	36	15	8	12	14	3	3	100
LEIDSCHENDAM										
2014	1444	8	32	24	8	8	14	3	3	100
2015	1924	11	33	20	10	8	12	4	2	100
2016	1679	12	32	24	9	9	9	3	2	100
2017	1730	14	27	20	10	10	13	4	3	100
2018	1668	14	32	17	11	8	12	3	2	100
VOORBURG										
2014	1754	13	24	35	4	11	4	7	1	100
2015	1904	15	28	20	5	9	14	7	1	100
2016	1296	20	31	19	5	9	7	6	2	100
2017	1776	19	27	19	4	8	17	5	1	100
2018	1580	13	27	21	5	9	19	5	1	100
RIJSWIJK										
2014	1780	27	31	19	2	7	6	3	4	100
2015	2100	23	25	17	11	7	11	5	2	100
2016	2382	27	30	18	5	9	4	4	3	100
2017	2020	27	27	20	4	8	4	5	4	100
2018	2395	28	30	15	7	8	5	5	3	100
TOTAAL										
2014	20097	15	22	22	13	11	10	5	2	100
2015	19815	16	21	20	15	11	11	5	2	100
2016	23325	16	21	22	15	11	9	5	2	100
2017	21978	16	22	19	13	11	12	6	2	100
2018	20403	17	23	17	14	11	11	6	2	100

1) Gierzwaluw, Zwarte Roodstaart, Huismus en Spreeuw

Er werden 23 holenduiven in 12 PC-gebieden waargenomen. Het aantal per PC-gebied is al jaren constant, gemiddeld jaarlijks zo'n 2,0 per gebied. In het stadsdeel Centrum lag het percentage duiven ten opzichte van het totaal met 23% veel hoger dan het gemiddelde voor de Haagse regio. Dit komt vooral door de aanwezige stadsduiven. Met name in de PC-gebieden Centrum zuid, Willemspark en Schilderswijk noord lag het percentage met resp. 47, 31 en 28% ver boven het gemiddelde. Leidschenveen/Ypenburg was het armst aan duiven met slechts 6% van het totaal. Van de randgemeenten scoorden Leidschendam, Voorburg en Rijswijk ook laag met resp. 8, 9 en 8%.

f. gebouwbroeders

De gebouwbroeders betreffen 4 soorten, gierzwaluw, zwarte roodstaart, huismus en spreeuw. In totaal werden er in 2018 maar 2.346 opgegeven tegen 2.552 in 2017. Dat komt alleen omdat de groep van 270 spreeuwen in 2017 niet meer is gezien. De gierzwaluw maakte 79% van het totaal van deze groep uit, de huismus 11% en de spreeuw 10%. Er werden dit jaar slechts 4 zwarte roodstaarten gezien. De gierzwaluw had in 2018 een uitstekend jaar. Nog nooit werden er in de Haagse MUS-tellingen zoveel waargenomen, 1.853 tegen 1.602 in 2017. Ook het aantal per PC-gebied was nog nooit zo hoog: 38,6 tegen 31,4 in 2017. Toch staat hij na de kauw op de 2de plaats op de lijst van meest waargenomen soorten in de Haagse regio, terwijl hij al jaren op de landelijke lijst nummer 1 is. In maar liefst 15 PC-gebieden was hij de meest getelde soort (in 2017 in 11). In het stadsdeel Segbroek was hij zelfs in alle 5 betrokken gebieden de soort met het hoogste aantal. Van de andere 10 lagen er 5 in Den Haag zelf (stadsdeel Loosduinen 2, stadsdelen Centrum, Escamp en Haagse Hout elk één) en 5 in de randgemeenten (Leidschendam en Voorburg elk 2, Wassenaar één). In Rijswijk, Scheveningen en Leidschenveen/Ypenburg zijn maar weinig gierzwaluwen gezien.

Gierzwaluw

In Segbroek werden 575 gierzwaluwen geteld, waarvan als topper 172 in de Vogelwijk. Alle 5 wijken in Segbroek behoorden overigens tot de top-9 wijken met de meeste gierzwaluwen. Voorburg was 2de met 270 exemplaren en het stadsdeel Centrum 3de met 209.

Ten opzichte van 2017 werden er in de wijken Waldeck, Regentessekwartier, Valkenboskwartier zuid en de Vruchtenbuurt opvallend veel meer gierzwaluwen geturfd dan in 2017.

De groep spreeuwen van 270 exemplaren die in 2017 in Ypenburg werd gezien ging niet op herhaling in 2018. Het aantal spreeuwen per PC-gebied viel weer terug op iets meer dan in 2016 (toen 5,8) naar 6,5 exemplaren per gebied. Dat is nog altijd lager dan het aantal in de jaren 2012 tot 2015 toen dat tussen bijna 8,0 en ruim 9,0 lag. Hij werd ook in het laagste percentage PC-gebieden sinds 2013 gezien, namelijk 62,1%. Er waren totaal geen grote groepen, de meeste werden nog gezien in de Schilderswijk zuid, maar het ging maar om 27 vogels. Er waren maar 6 andere gebieden waar er meer dan 10 werden gezien. In 42% van de 36 gebieden moest hij het met 3 exemplaren of minder doen. Er is dus weinig reden voor optimisme bij de spreeuw in de Haagse regio. De 20ste plaats op de ranglijst van meest waargenomen soorten is beduidend lager dan de 11de op de landelijke lijst, hetgeen ook al indicatie is dat het met de spreeuw in deze regio slechter gaat dan elders. Segbroek is opvallend arm aan spreeuwen, er werden er slechts 3 gezien.

In Leidschenveen/Ypenburg werd hij daarentegen in alle 5 PC-gebieden gezien. Gezien de ligging van de telpunten kunnen dat spreeuwen uit de periferie zijn en niet zo zeer betrekking hebben op dakbroeders.

De huismus lijkt zich te stabiliseren qua waargenomen aantallen. Er is in ieder geval geen sprake van een duidelijke achter- of vooruitgang. Weliswaar nam het waargenomen aantal scherp af van 343 in 2017 naar 256 in 2018, dit is echter vooral te verklaren omdat het gebied dat in 2017 veruit de meeste mussen had, namelijk 50, in 2018 niet geteld is samen met drie andere gebieden waar nogal wat mussen zaten. De nieuw getelde gebieden leverden daarentegen maar nauwelijks huismussen op. Het aantal gebieden waar hij werd gezien bedroeg 29, een fractie meer dan in 2017. Hierbij zij wel opgemerkt dat het in 38% om 3 of minder exemplaren per gebied gaat, hetgeen weinig hoop geeft voor een levensvatbare populatie. Het aantal exemplaren dat in de bekende kolonie in Duindorp werd geteld nam explosief toe van 23 in 2017 tot 54 in 2018. Alleen hierdoor is Scheveningen het stadsdeel waar de meeste mussen zijn gezien. Leidschenveen/Ypenburg doet het goed, in alle 5 getelde wijken werden ze gezien, samen goed voor 51 exemplaren. Wassenaar

Huismus

en stadsdeel Haagse Hout moeten het vrijwel zonder huismussen doen. Behalve in Duindorp en drie gebieden in Leidschenveen/Ypenburg zijn er nog kleine kolonies van meer dan 12 exemplaren in de Schilderswijk zuid (21), Leyenburg oost (15) en in Leidschendam De Rietvink (14). Punt van aandacht is wel dat in twee kolonies in Leidschenveen/Ypenburg, en die in de Schilderswijk zuid en Leyenburg oost in 2018 minder exemplaren werden geteld dan in 2017.

In de Haagse regio zitten veel minder huismussen vergeleken met het landelijk gemiddelde. Op de ranglijst van meest waargenomen soorten in MUS is hij zelfs een plaats gezakt van de 18de in 2017 naar de 19de in 2018, overigens evenals op de landelijke lijst, waar hij nu op de 6de plaats staat, voorbij gestreefd door de koolmees. In elke telronde maakt hij slechts 2 tot 3% van het landelijke totaal uit, terwijl ca. 9% mag worden verwacht.

De vier zwarte roodstaarten die werden gezien (2 in Duindorp en 2 in Rijswijk) zijn toevalstreffers in MUS en niet representatief voor het totaal aan territoria van deze soort in de Haagse regio dat aanzienlijk hoger ligt. In 2016 (15) en 2017 (10) werden bijvoorbeeld veel meer zwarte roodstaarten opgemerkt. Rond Scheveningen Haven en de Watertoren in de Oostduinen zijn in ieder geval enkele territoria aanwezig. Ook in het Wijnhavenkwartier wordt hij regelmatig gezien, zelfs een keer op de Hoftoren en in het Benoordenhout.

Gebouwbroeders maken samen ca. 11% van het totaal aantal getelde vogels uit. Omdat veruit het grootste deel hiervan uit gierzwaluwen bestaat, wordt dit percentage in feite grotendeels bepaald door het al dan niet aanwezig zijn van gierzwaluwen. In dit verband mag het geen verwondering wekken dat het stadsdeel

Segbroek met 26% het stadsdeel is met veruit het hoogste percentage met Valkenboskwartier zuid als topper waar zelfs 36% bestond uit gebouwbroeders. Van de randgemeenten scoort Voorburg het hoogst met 19% waar in Voorburg oud zelfs 40% van alle getelde vogels uit deze groep bestond. Door het grote aantal gierzwaluwen in Waldeck en de Vogelwijk lag het percentage in de stadsdelen Loosduinen en Segbroek veel hoger dan in eerdere jaren. De stadsdelen Escamp, Haagse Hout en Leidschenveen/Ypenburg en Rijswijk waren arm aan gebouwbroeders; hier bedroeg het aandeel van deze groep slechts 5 of 6%.

g. halsbandparkiet

De toename van het aantal halsbandparkieten is in 2018 tot stilstand gekomen en in dat jaar weer teruggevallen op het gemiddelde niveau sinds 2014. In 2018 werden er 20,9 (in 2017 22,8) per PC-gebied gezien. In tegenstelling tot eerdere jaren werden er in 2018 in geen enkel PC-gebied meer dan 100 exemplaren geteld. De meeste werden in 2018 in Duttendel gezien, 91 stuks.

Op de 2de t/m 6de plaats staan allemaal PC-gebieden in het stadsdeel Centrum. Niet vreemd met de slaappleats in de Hofvijver. De soort werd, op twee na, in alle PC-gebieden gezien. In drie hiervan was het ook de meest getelde soort. Zoals te verwachten was ligt één hiervan in het stadsdeel Centrum, de andere twee verrassend in Rijswijk. Dat was voor het eerst dat in deze gemeente de halsbandparkiet in een bepaald gebied de meest getelde vogelsoort was.

In een derde van de gebieden werden van de soort minder dan 10 exemplaren gezien. Op de lijst van meest geziene soorten is hij één plaats gestegen en staat hij op plaats 5. In elke telronde maken ze 35 tot 40% van het

Halsbandparkiet

landelijk totaal uit. Op de landelijke lijst staat hij slechts op de 24ste plaats.

Jaarlijks neemt de soort 5 of 6% van het totaal aantal exemplaren in de Haagse regio voor zijn rekening. In de stadsdelen Centrum en Haagse Hout ligt dit met respectievelijk 14% en 8% ver hierboven. In alle andere stadsdelen en in de randgemeenten haalt hij nauwelijks de 5%.

In MUS werd ten slotte ook nog een valkparkiet gezien in Houtwijk. Het is niet bekend of dit hetzelfde exemplaar is dat in 2016 in de Bomenbuurt werd gezien.

h. overige soorten

In 2018 omvat deze groep 15 soorten. In totaal ging het om 335 exemplaren. Het betrof 6 roofvogels, vier steltlopers en plevieren, twee spechtensoorten en verder nog fazant, visdief en koekoek. De scholekster maakt 37% en de grote bonte specht 29% van het totaal van deze groep uit.

Grote bonte specht

De scholekster staat op de 29ste plaats van alle soorten qua aantal. Sinds 2016 is er een lichte daling in het aantal exemplaren per gebied. Het is niet duidelijk of er een verband is met het toegenomen aantal meeuwen. Vermoedelijk zijn de meeste vogels namelijk dakbroeders. Het percentage PC-gebieden waarin ze zijn opgemerkt, neemt de laatste drie jaar juist wel toe. De meeste zitten in het stadsdeel Escamp met 23 exemplaren, gevolgd door Rijswijk (18) en Leidschendam (17).

De grote bonte specht kent een ruime verspreiding en werd in alle stadsdelen en randgemeenten in kleine aantallen gezien. Koplopers waren echter de Bomenbuurt en de Vogelwijk in Segbroek waar resp. 8 en 7 exemplaren werden gezien. In 2017 kende hij een duidelijke piek

met 3,4 vogels per PC-gebied, in 2018 viel hij weer terug op het niveau van 2014 tot 2016 met 2,7 per gebied. Van de groene specht werd in 13 van de 16 gebieden slechts één exemplaar gezien. Tien van de 21 groene spechten werden in Den Haag zelf gezien. De slechtvalk heeft de buizerd verdrongen als meest waargenomen roofvogel, 8 slechtvalken tegen 7 buizerds. In geen jaren werden zo weinig buizerds geturfd. De 3 haviken zaten alle in Rijswijk. Landelijk werden die op slechts 7 andere locaties gezien. Ook 12 van 20 fazanten kwamen uit Rijswijk. Vijf andere uit het stadsdeel Leidschenveen/Ypenburg. Het grootste deel van de 18 visdieven zat ook Leidschenveen/Ypenburg en vlogen verder in Voorburg en Leidschendam rond. Al jaren maakt het aandeel aan overige soorten ca. 2% van het totaal aantal waargenomen exemplaren uit. Het stadsdeel Centrum is het armst en haalt niet eens de 1%. De hoogste percentages vinden we in de wijk Ypenburg bloemenwijk door de vele fazanten en visdieven, terwijl de scholeksters en kieviten zorgden voor een hoog percentage in De Rietvink (Leidschendam) en de Plaspoelpolder (Rijswijk).

6. Indexen (tabel 6)

Het belangrijkste doel van het MUS-project is het onderzoeken van de aantalsontwikkelingen van zoveel mogelijk soorten in het stedelijk gebied. Daartoe worden trends berekend die gepresenteerd worden in indexen, waarbij het beginjaar op 100 wordt gesteld. Hiervoor moeten de basisgegevens wel aan een drietal voorwaarden voldoen:

1. Er moeten voldoende waarnemingen van de betreffende soorten beschikbaar zijn;
2. De reeks van jaren moet voldoende groot zijn;
3. Er moeten van een voldoende aantal postcodegebieden gegevens zijn.

Landelijk zijn inmiddels voldoende soorten, PC-gebieden en jaren beschikbaar om deze indexen van veel soorten nauwkeurig te berekenen.

Voor de Haagse gegevens ligt dit lastiger.

Wat betreft criterium 1 is arbitrair gesteld dat er ten minste 40 exemplaren geturfd moeten zijn. In de praktijk komt dat erop neer dat van ca. 50% van de soorten een index mogelijk is.

Het MUS-project startte landelijk in 2007, zodat landelijk al een reeks van 11 jaren mogelijk is. In de Haagse regio kunnen we in 2018 een reeks van 9 jaren presenteren. Tot en met 2012 was het aantal PC-gebieden vrij beperkt en bovendien was er van jaar op jaar een groot verschil in de getelde gebieden. Pas vanaf 2013 begint er een zekere stabilisatie in aantal en aard van de gebieden te komen. Nu kunnen indexen alleen berekend worden in vergelijkbare gebieden. Dat betekent dat pas vanaf

Tabel 6. Indexen van soortgroepen en soorten (in vergelijkbare PC-gebieden)

	2010	2011	2012	2013 ¹⁾	2014	2015	2016	2017	2018
Totaal aantal exemplaren	100	105	96	92	111	103	103	99	92
Aantal exemplaren per groep									
watervogels	100	103	104	89	108	105	103	104	91
zangvogels	100	99	94	101	107	99	96	102	94
kraaiachtigen	100	101	102	88	133	86	114	87	83
meeuwen	100	118	127	90	98	103	92	86	104
duiven	100	103	99	79	106	96	105	100	89
gebouwbroeders ²⁾	100	109	72	98	108	108	70	129	92
halsbandparkiet	100	126	74	87	113	84	95	106	94
overige vogelsoorten	100	94	71	91	104	92	107	106	82
Aantal exemplaren per soort ³⁾									
Fuut	100	91	156	92	127	142	83	112	79
Aalscholver	100	126	121	113	88	160	69	118	122
Blauwe Reiger	100	96	94	89	123	99	96	101	109
Knobbelzwaan	100	106	78	128	71	95	117	121	63
Grauwe Gans	100	103	52	66	310	59	125	98	80
Soepgans	100	50	200	0	86	120	93	121	127
Canadese Gans	100	145	140	66	135	77	171	100	106
Nijlgans	100	114	81	94	128	104	91	142	85
Krakeend	100	50	100	57	69	200	86	50	198
Wilde Eend	100	95	97	101	86	107	86	100	79
Soepeend	100	115	91	88	146	121	82	130	70
Kuifeend	100	124	157	59	95	114	128	76	126
Waterhoen	100	97	96	119	92	132	93	90	75
Meerkoet	100	91	118	89	90	119	104	89	87
Scholekster	100	82	85	89	125	95	109	97	97
Kokmeeuw	100	111	148	71	63	80	64	102	129
Kleine Mantelmeeuw	100	155	138	107	113	119	97	87	118
Zilvermeeuw	100	99	115	81	96	93	91	84	88
Stadsduif	100	130	71	98	114	90	122	81	100
Houtduif	100	88	118	75	104	98	98	116	82
Turkse Tortel	100	134	86	101	91	132	77	123	80
Halsbandparkiet	100	126	74	87	113	85	95	106	94
Gierzwaluw	100	105	70	87	108	112	64	112	113
Grote Bonte Specht	100	114	80	96	114	113	100	113	76
Boerenzwaluw	100	100	75	81	69	76	131	130	117
Winterkoning	100	99	104	88	128	95	106	105	98
Heggenmus	100	91	97	118	85	83	96	110	82
Roodborst	100	94	86	101	110	115	100	121	80
Merel	100	96	91	99	109	93	96	100	90
Zanglijster	100	85	123	90	99	118	96	108	89
Zwartkop	100	121	99	86	141	91	109	109	88
Tjiftjaf	100	99	101	102	122	91	90	104	77
Staartmees	100	79	121	108	78	101	122	67	381
Pimpelmees	100	113	92	116	118	96	89	99	100
Koolmees	100	93	86	104	108	95	96	100	95
Boomkruiper	100	108	85	113	91	128	108	116	109
Gaai	100	119	102	115	68	114	90	105	84
Ekster	100	102	96	107	105	87	83	117	94
Kauw	100	103	101	83	147	84	126	76	81
Zwarte Kraai	100	91	111	91	122	91	95	116	84
Spreeuw	100	149	69	124	93	114	66	268	36
Huismus	100	96	87	120	126	88	106	110	93
Vink	100	140	89	112	83	125	111	112	114
Groenling	100	131	123	90	96	124	72	96	107
Putter	100	92	71	116	96	165	70	108	94

1) Gecorrigeerde cijfers t.o.v. Inventarisatierapport 2013

2) Gierzwaluw, Zwarte Roodstaart, Huismus en Spreeuw

3) Alleen soorten met in 2018 40 of meer exemplaren

2013 de indexen min of meer betrouwbaar zijn. Wat opvalt, is dat voor sommige soorten de index extreem veel lager of hoger is dan in het vorige jaar. Voor 2018 geldt dat voor aalscholver, knobbelzwaan, soepgans, krakeend, kuifeend, kokmeeuw en staartmees. De verklaring is dat dit allemaal soorten zijn die in maar een klein aantal PC-gebieden zijn gezien. Het wegvallen van zo'n gebied in de telling heeft, zeker als daar veel exemplaren van de betreffende soort zijn geturfd, grote gevolgen voor de vergelijkbare aantallen. De genoemde soorten zijn alle in slechts 6 tot maximaal 21 gebieden gezien. Voor een dergelijk klein aantal PC-gebieden geeft het aantal exemplaren per PC-gebied van jaar op jaar een meer betrouwbare indicatie voor toe- of afname.

De 30 meest waargenomen soorten zijn allemaal in ten minste (soms veel) meer PC-gebieden gezien.

Ook een belangrijke oorzaak is het feit dat een soort vooral in groepen wordt gezien. We zien dit in 2018 bij de spreeuw, een record lage index, enkel en alleen omdat de groep van 270 exemplaren die in 2017 werd gezien in 2018 afwezig was.

De meest betrouwbare indexen zijn dus van die soorten die grotendeels of alleen of in hooguit kleine aantallen samen worden gezien in ten minste 30 PC-gebieden. Dit zijn bijvoorbeeld vrijwel alle kleinere zangvogels, maar ook onder andere zwarte kraai, ekster, gaai, scholekster en grote bonte specht.

In veel gevallen blijken de indexen echter toch min of

Aalscholver

meer dezelfde trend te vertonen als het hiervoor al uitgebreid beschreven.

De geringe schommelingen in de indexen zijn een aanwijzing dat bij de meeste soorten in de Haagse regio er geen sprake is van een echte trend in voorkomen en de populatie redelijk stabiel is.

Een duidelijk gemiddeld positieve index zien we bij de aalscholver (toeneming in de kolonie in Meijendel), grauwe gans en Canadese gans (steeds meer exoten), kleine mantelmeeuw (ontwikkeling ten koste van de zilverbmeeuw) en vink (landelijke trend). Een soort met een negatieve ontwikkeling is de zilverbmeeuw.

Uit de indexen van de overige soorten zijn nauwelijks harde conclusies te trekken.

Totaal aantal exemplaren per PC-gebied, 2018 (alleen soorten waarvan in totaal 10 of meer stuks zijn waargenomen)

	DEN HAAG													
	Centrum								Haagse Hout					
	Centrum	Centrum-zuid	Zeehelden- kwartier oost	Willemspark	Zeehelden- kwartier west	Schilderswijk zuid	Schilderswijk noord	Archipelbuurt	Mariahoeve midden	Marlot	Bezuidenhout midden/west	Benoordenhout	Duttendel	
Fuut	-	-	3	2	-	6	1	8	-	-	-	-	-	
Aalscholver	-	-	3	-	2	-	-	-	-	-	-	-	32	
Blauwe Reiger	2	-	1	-	-	-	-	1	1	-	-	-	2	
Ooievaar	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	
Knobbelzwaan	-	-	4	4	3	12	-	-	-	-	-	-	-	
Grauwe Gans	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Soepgans	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	12	-	-	
Canadese Gans	-	-	13	-	-	-	-	-	2	9	8	-	2	
Brandgans	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	14	
Nijlgans	2	3	3	6	3	6	2	16	6	3	4	2	4	
Krakeend	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	2	
Wilde Eend	4	2	8	20	-	-	20	8	9	7	1	10	11	
Soepeend	-	7	3	-	-	12	-	-	9	-	-	-	-	
Kuifeend	-	-	8	-	-	-	-	-	6	-	-	-	-	
Fazant	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Waterhoen	-	-	-	2	-	-	-	1	2	-	-	5	2	
Meerkoet	2	3	16	8	-	26	3	9	11	4	2	2	5	
Scholekster	-	-	-	-	-	2	-	1	3	-	-	2	5	
Kievit	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Kokmeeuw	2	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-	2	
Stormmeeuw	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	
Kleine Mantelmeeuw	5	90	39	-	35	-	93	23	43	-	45	7	154	
Zilvermeeuw	14	46	31	10	41	44	23	29	-	5	29	11	29	
Visdief	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Stadsduif	118	94	24	76	60	-	93	-	11	1	32	-	2	
Holenduif	-	-	-	-	-	6	-	-	-	-	-	1	1	
Houtduif	10	25	28	2	29	29	16	31	19	13	17	23	18	
Turkse Tortel	-	-	-	-	-	-	-	1	-	3	-	1	1	
Halsbandparkiet	55	57	89	56	17	21	64	24	8	5	21	11	91	
Gierzwaluw	16	51	-	35	65	27	4	11	3	4	9	23	44	
Groene Specht	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	
Grote Bonte Specht	-	-	1	-	3	-	-	1	-	1	-	4	4	
Boerenzwaluw	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	23	
Huiszwaluw	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	
Witte Kwikstaart	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Winterkoning	-	2	5	-	8	3	-	9	4	1	5	10	5	
Heggenmus	-	3	1	-	8	6	-	-	8	1	-	7	4	
Roodborst	-	-	1	-	2	-	-	7	5	9	1	7	7	
Nachtegaal	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	
Merel	2	16	17	2	18	26	8	16	23	32	26	22	12	
Zanglijster	-	-	1	-	2	-	-	1	3	-	2	2	6	
Kleine Karekiet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Braamsluiper	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	
Grasmus	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	
Tuinfluit	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	
Zwartkop	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	2	7	10	
Tjiftjaf	-	-	3	-	-	2	-	3	1	4	2	4	5	
Fitis	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	1	
Staartmees	-	-	-	-	-	9	-	-	-	-	-	-	7	
Pimpelmees	-	12	4	1	11	8	1	-	11	4	2	10	23	
Koolmees	-	17	15	-	18	12	4	8	11	8	20	13	26	
Boomklever	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	4	2	
Boomkruiper	-	1	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	5	
Gaai	-	-	3	-	3	2	-	3	1	-	-	2	6	
Ekster	3	6	3	3	14	12	10	7	10	-	9	5	7	
Kauw	17	32	9	11	41	29	30	61	23	7	64	10	40	
Zwarte Kraai	2	12	3	1	15	6	7	33	18	12	12	2	5	
Spreeuw	12	-	-	7	-	27	8	-	2	-	-	-	16	
Huismus	-	3	-	6	-	21	6	-	-	-	2	-	-	
Vink	-	-	-	-	-	2	-	4	-	7	-	8	7	
Groenling	-	-	12	-	6	-	-	-	-	3	-	-	6	
Putter	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	

Soorten waarvan in totaal minder dan 10 exemplaren zijn waargenomen:

Zeeheldenkwartier oost: Buizerd 1
 Zeeheldenkwartier west: Slechtvalk 3
 Mariahoeve midden: Slobeend 2
 Marlot: Indische Gans 1
 Duttendel: Buizerd 2, Torenvalk 1, Boomvalk 1, Slechtvalk 1, Koekoek 1, Gekraagde Roodstaart 1, Goudhaan: 2
 Grauwe Vliegenvanger: 1, Glanskop 1, Kneu 4, Goudvink 1

Totaal aantal exemplaren per PC-gebied, 2018, vervolg (alleen soorten waarvan in totaal 10 of meer stuks zijn waargenomen)

	DEN HAAG														
	Escamp								Loosduinen				Scheveningen		
	Moerwijk noord/oost	Moerwijk west	Bouwlust oost	Bouwlust west	Leyenburg oost	Leyenburg west	Wateringse Veld	Rustenburg	Waldeck	Houtwijk	Kijkduin	Bohemen	Duinoord	Statenkwartier	Duindorp
Fuut	6	3	-	-	-	-	4	4	1	1	-	-	-	-	-
Aalscholver	-	3	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	3
Blauwe Reiger	4	11	2	1	1	1	4	1	1	3	-	8	2	-	5
Ooievaar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Knobbelzwaan	3	11	1	-	-	-	-	4	1	3	-	-	1	-	-
Grauwe Gans	1	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Soepgans	-	16	-	-	-	-	-	-	11	-	-	-	-	-	-
Canadese Gans	29	127	97	25	1	4	7	-	13	11	-	32	3	-	-
Brandgans	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Nijlgans	11	177	14	20	4	4	2	2	33	7	6	27	4	-	8
Krakeend	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
Wilde Eend	26	27	8	36	3	10	16	-	10	13	17	11	2	-	-
Soepeend	-	1	1	-	-	-	7	-	1	-	8	-	-	-	-
Kuifeend	2	4	3	7	-	1	10	-	-	1	-	-	-	-	-
Kip	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Fazant	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Waterhoen	-	5	4	7	-	2	2	-	2	3	-	-	1	-	-
Meerkoet	45	28	13	8	4	5	16	8	12	17	10	11	8	-	-
Scholekster	1	4	9	-	2	-	5	2	9	2	2	-	-	2	3
Kievit	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kokmeeuw	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	12	-	2
Stormmeeuw	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kleine Mantelmeeuw	86	133	34	25	29	41	19	53	22	1	-	2	-	13	98
Zilvermeeuw	9	57	21	23	21	4	7	27	27	3	1	8	-	39	68
Visdief	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	2
Stadsduif	25	11	19	18	7	57	1	50	53	-	2	3	5	14	9
Holenduif	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Houtduif	3	19	13	11	16	26	13	20	48	25	16	6	12	41	8
Turkse Tortel	-	4	1	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-
Halsbandparkiet	7	40	22	6	15	28	15	19	26	5	2	8	6	9	5
Gierzwaluw	-	16	2	-	-	55	-	60	104	25	16	12	4	33	3
Groene Specht	-	-	2	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-
Grote Bonte Specht	2	3	2	-	-	1	-	-	2	3	4	-	5	-	-
Boerenzwaluw	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
Huiszwaluw	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Witte Kwikstaart	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5
Winterkoning	5	27	11	1	6	5	5	1	20	13	14	2	13	6	-
Heggenmus	-	1	5	-	8	2	6	3	9	6	2	-	4	-	-
Roodborst	2	4	4	2	-	2	3	-	10	1	4	3	8	3	-
Nachtegaal	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8	-	2	-	2
Merel	16	25	15	6	12	8	10	11	36	14	18	21	25	18	3
Zanglijster	-	8	-	-	3	-	2	-	2	2	4	2	1	-	-
Kleine Karekiet	-	-	1	-	-	-	1	-	-	1	1	-	-	-	-
Braamsluiper	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Grasmus	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	2
Tuinfluit	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-
Zwartkop	-	7	4	-	3	1	-	-	-	3	6	2	7	-	-
Tijftjaf	3	11	3	-	1	3	4	-	8	5	6	2	7	-	3
Fitis	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	2	-	2	-	2
Staartmees	-	-	-	-	-	-	-	-	10	3	-	-	-	-	-
Pimpelmees	3	13	5	1	4	23	1	4	33	6	2	-	8	10	5
Koolmees	3	15	11	5	14	17	7	9	36	16	16	3	11	22	6
Boomklever	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	2	-	-
Boomkruiper	-	-	5	-	-	1	-	-	7	2	1	-	5	-	-
Gaai	1	1	1	-	1	5	-	3	5	3	1	-	1	-	-
Ekster	2	4	5	7	1	3	8	9	28	7	26	3	6	9	3
Kauw	25	80	24	22	23	46	11	36	88	23	25	11	31	15	15
Zwarte Kraai	7	28	20	7	7	34	13	7	22	4	34	11	8	9	20
Spreeuw	5	8	1	2	-	11	-	5	21	1	1	-	-	-	9
Huismus	-	-	-	-	15	-	1	-	-	10	8	-	1	-	54
Vink	-	3	-	-	-	-	-	-	1	-	4	-	4	1	-
Groenling	-	1	-	-	-	-	2	-	1	1	-	-	3	-	-
Putter	-	-	4	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Soorten waarvan in totaal minder dan 10 exemplaren zijn waargenomen:

Bouwlust oost: Grote Gele Kwikstaart: 1
 Wateringse Veld: Rietzanger: 1, Ringmus: 1
 Houtwijk: Valkparkiet: 1
 Duindorp: Zwarte Roodstaart: 2, Tapuit: 2
 Statenkwartier: Buizerd 1

Totaal aantal exemplaren per PC-gebied, 2018, vervolg (alleen soorten waarvan in totaal 10 of meer stuks zijn waargenomen)

	DEN HAAG										LEIDSCHENDAM					
	Leidschenveen/ Ypenburg					Segbroek					De Zijde	De Heuvel	Prinsenhof	Raadhuiskwartier	De Rietvink	
	Leidschenveen	Leidschenveen Lanen	Ypenburg noord	Ypenburg Singels/Waterwijk	Ypenburg - bloemenwijk	Regentesse-kwartier	Valkenbos-kwartier zuid	Vruchtenbuurt	Bomenbuurt	Vogelwijk						
Fuut	1	1	2	10	3	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	3
Aalscholver	-	2	-	1	6	-	-	1	2	1	1	-	-	-	-	3
Blauwe Reiger	-	2	-	1	3	-	-	-	6	2	1	1	6	-	-	4
Ooievaar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	4
Knobbelzwaan	1	2	-	1	2	-	-	-	4	-	-	1	-	-	-	4
Grauwe Gans	-	-	37	8	2	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	4
Soepgans	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Canadese Gans	21	16	13	96	18	-	-	5	3	1	2	6	-	-	-	7
Brandgans	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Nijlgans	-	3	10	13	2	-	6	2	10	15	6	21	5	5	6	6
Krakeend	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	12	-	-	-	-	-
Wilde Eend	12	33	6	25	36	-	2	1	9	7	11	19	7	-	-	11
Soepeend	-	-	-	5	13	-	-	-	2	-	-	4	-	-	-	4
Kuifeend	-	-	12	5	1	-	-	-	-	1	2	12	-	-	-	2
Kip	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Fazant	-	-	1	-	4	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Waterhoen	1	8	1	4	5	-	-	2	3	2	3	5	1	-	-	3
Meerkoet	15	8	6	36	20	-	1	4	12	6	11	14	4	-	-	12
Scholekster	4	4	2	2	2	-	-	-	6	6	-	2	11	-	-	4
Kievit	1	-	2	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7
Kokmeeuw	1	-	-	1	3	-	-	9	1	11	-	-	7	-	-	19
Stormmeeuw	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
Kleine Mantelmeeuw	1	28	20	30	20	39	33	26	65	27	14	48	25	8	-	12
Zilvermeeuw	1	-	2	12	-	80	21	41	23	26	10	20	4	5	-	16
Visdief	1	-	-	2	6	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1
Stadsduif	-	-	-	-	2	14	3	11	3	3	1	3	-	-	-	-
Holenduif	-	-	-	1	2	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	2
Houtduif	4	7	35	16	21	41	33	22	31	30	15	21	24	34	-	18
Turkse Tortel	-	2	4	2	11	-	-	1	5	4	-	3	-	7	-	7
Halsbandparkiet	-	-	4	13	26	20	19	19	32	12	16	10	8	11	-	9
Gierzwaluw	12	-	-	1	8	119	109	108	67	172	4	-	42	108	-	24
Groene Specht	-	-	-	-	-	-	-	1	1	3	-	-	-	1	-	-
Grote Bonte Specht	-	-	-	1	3	-	2	2	7	6	1	2	2	-	-	-
Boerenzwaluw	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6
Huiszwaluw	-	-	-	5	6	-	-	-	-	-	-	-	7	-	-	3
Witte Kwikstaart	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	4
Winterkoning	1	2	10	2	-	-	3	5	21	20	15	9	19	7	-	13
Heggenmus	-	-	5	1	7	-	-	4	6	6	5	5	2	4	-	5
Roodborst	-	-	1	-	2	2	1	3	12	14	3	7	2	5	-	6
Nachtegaal	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-
Merel	7	4	31	8	22	8	11	19	35	42	16	24	20	14	-	14
Zanglijster	-	-	-	-	-	-	-	-	12	16	2	1	2	4	-	-
Kleine Karekiet	1	-	-	-	1	-	-	-	1	1	1	-	-	-	-	-
Braamsluiper	-	-	-	-	-	-	-	-	2	4	-	-	-	-	-	-
Grasmus	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tuinfluitier	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	1	-	1	-	-	-
Zwartkop	-	-	8	1	3	-	-	-	8	12	5	4	13	2	-	1
Tjiftjaf	-	-	7	1	3	-	4	3	10	6	9	8	12	4	-	14
Fitis	-	1	1	-	2	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	9
Staartmees	-	-	2	-	-	-	-	-	2	1	-	-	-	-	-	-
Pimpelmees	-	-	10	2	7	5	-	15	21	21	4	7	25	6	-	10
Koolmees	8	17	23	16	23	30	14	25	23	27	19	13	30	18	-	13
Boomklever	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
Boomkruiper	-	-	1	-	-	-	-	1	7	6	2	3	12	-	-	-
Gaai	-	-	-	-	1	-	5	8	5	3	-	4	1	-	-	-
Ekster	8	20	6	11	12	15	10	10	14	13	4	7	28	13	-	12
Kauw	268	29	40	16	36	11	24	43	41	39	18	37	23	46	-	35
Zwarte Kraai	3	-	10	13	13	17	13	14	24	28	16	14	13	4	-	10
Spreeuw	7	4	1	16	9	-	-	-	2	1	2	-	-	-	-	9
Huismus	11	13	2	24	1	11	6	-	-	-	-	-	1	1	-	14
Vink	-	-	-	-	5	-	1	1	4	5	4	3	12	-	-	12
Groenling	-	-	13	-	-	-	1	2	5	3	-	-	2	1	-	3
Putter	3	-	5	4	1	-	-	-	1	2	-	-	1	-	-	10

Soorten waarvan in totaal minder dan 10 exemplaren zijn waargenomen:

Leidschenveen Lanen: Rietzanger 1
 Ypenburg noord: Ringmus 1
 Ypenburg Singels/Waterwijk: Rietzanger 2
 Ypenburg - bloemenwijk: Ringmus 1
 Bomenbuurt: Mandarijneend 1
 Vogelwijk: Appelvink 1
 De Heuvel: Sperwer 1, Rietzanger 1
 De Rietvink: Bergeend 1, Buizerd 1, Grutto 1,
 Grauwe Vliegenvanger 1
 Prinsenhof: Grote Zilverreiger 2
 Raadhuiskwartier: Carolina-eend 2

Totaal aantal exemplaren per PC-gebied, 2018, vervolg (alleen soorten waarvan in totaal 10 of meer stuks zijn waargenomen)

	WASSENAAR			VOORBURG					RIJSWIJK						
	Deijlroord	Oostdorp	Nieuw Wasse-naar	Voorburg oost	Essesteijn/Damsigt	Voorburg noord/'t Loo	Voorburg oud	Voorburg west	Cromwijk/ Leeuwendaal	Te Werve	De Put e.o.	De Striip	Steenvoorde zuidwest	Steenvoorde zuidoost	Plaspoelpolder
Fuut	-	-	-	-	-	-	-	2	2	-	12	-	-	4	-
Aalscholver	1	-	-	1	-	1	1	-	-	-	-	-	-	2	-
Blauwe Reiger	2	-	3	7	2	1	1	2	1	2	3	11	2	3	10
Ooievaar	-	-	2	-	4	-	-	-	-	2	-	1	-	-	-
Knobbelzwaan	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Grauwe Gans	17	-	-	-	2	-	-	-	-	-	2	-	2	50	8
Soepgans	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Canadese Gans	-	-	9	2	6	45	-	-	-	1	29	-	8	30	108
Brandgans	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Nijlgans	1	7	-	5	4	10	2	4	5	2	11	16	3	42	11
Krakeend	-	-	-	-	10	-	-	-	-	-	1	-	1	12	12
Wilde Eend	10	5	8	4	2	11	3	4	1	6	11	10	12	19	14
Soepeend	4	-	-	-	5	-	4	4	-	-	3	-	-	3	4
Kuifeend	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	8	-
Kip	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Fazant	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	3	3	3
Waterhoen	2	-	-	-	4	7	2	2	-	3	7	6	3	5	9
Meerkoet	4	1	8	4	8	15	4	7	6	5	20	14	8	10	15
Scholekster	3	1	2	-	1	4	-	-	-	-	1	5	2	3	7
Kievit	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8
Kokmeeuw	2	1	-	1	3	-	3	-	-	-	1	-	-	-	-
Stormmeeuw	8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kleine Mantelmeeuw	9	9	-	13	3	24	8	-	6	-	17	-	2	10	10
Zilvermeeuw	9	10	29	2	9	9	7	2	10	43	3	44	1	4	10
Visdief	-	-	-	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Stadsduif	2	-	-	2	6	13	-	-	1	-	-	-	4	9	8
Holenduif	-	2	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	2
Houtduif	17	38	26	22	21	25	17	18	32	17	29	24	24	10	14
Turkse Tortel	23	7	-	5	-	-	2	4	8	1	2	5	1	3	-
Halsbandparkiet	20	1	12	14	15	20	22	11	43	11	7	22	30	8	6
Gierzwaluw	64	24	23	38	6	101	118	7	37	18	11	5	-	-	6
Groene Specht	-	2	-	1	-	1	-	-	-	1	1	1	1	-	1
Grote Bonte Specht	3	4	5	2	2	3	1	-	1	1	5	4	1	3	1
Boerenzwaluw	3	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	9
Huiszwaluw	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Witte Kwikstaart	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Winterkoning	14	3	20	9	12	17	3	1	11	8	24	20	13	13	20
Heggenmus	5	1	6	3	4	11	3	1	7	3	6	2	3	-	4
Roodborst	4	2	24	5	4	5	5	1	1	1	10	7	2	4	6
Nachtegaal	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Merel	29	16	42	17	18	31	12	25	29	15	27	23	16	24	23
Zanglijster	3	4	5	2	3	6	1	2	1	1	6	8	3	2	9
Kleine Karekiet	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Braamsluiper	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-
Grasmus	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1
Tuinfluit	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-	1	-	-
Zwartkop	8	3	2	5	2	6	5	4	2	-	11	8	3	3	11
Tjiftjaf	5	1	3	7	6	10	2	8	1	1	9	8	3	4	9
Fitis	-	-	5	-	1	-	-	2	-	-	1	-	2	1	1
Staartmees	-	-	8	-	1	1	2	-	-	-	2	2	2	-	-
Pimpelmees	10	4	6	8	5	9	9	2	11	9	18	14	6	1	14
Koolmees	20	5	41	14	16	16	8	13	28	17	21	19	8	7	8
Boomklever	-	3	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Boomkruiper	7	-	-	3	1	7	1	-	4	3	5	1	-	-	3
Gaai	1	-	5	1	1	6	2	-	-	1	6	2	1	-	3
Ekster	7	7	9	5	10	7	12	10	7	3	7	8	8	4	10
Kauw	32	61	18	39	36	96	19	47	18	11	14	36	15	24	24
Zwarte Kraai	2	1	8	7	8	11	2	11	11	19	22	23	12	38	28
Spreeuw	15	3	5	-	5	3	1	-	2	-	4	-	2	4	2
Huismus	3	1	-	11	6	5	-	-	-	-	-	10	3	-	6
Vink	4	3	26	3	2	4	3	1	1	-	6	-	-	2	8
Groenling	4	-	-	-	2	4	7	1	1	-	3	8	1	-	1
Putter	2	-	-	-	4	3	-	-	2	-	-	2	2	-	5

Soorten waarvan in totaal minder dan 10 exemplaren zijn waargenomen:

Deijlroord: Mandarijneend 1, Boomvalk 1
 Nieuw-Wassenaar: Zwarte Zwaan 3, Buizerd 2
 Essesteijn/Damsigt: Zwarte Zwaan 3, Rietzanger 1
 De Put e.o.: Havik 2, Sperwer 1, Slechtvalk 1, Zwarte Roodstaart 1, Wielewaal 1
 De Striip: Rietzanger 1
 Steenvoorde zuidwest: Ringmus 3
 Plaspoelpolder: Havik 1, Torenvalk 1, Kleine Plevier 1, Oeverzwaluw 6, Zwarte Roodstaart 1, Kneu 3

